

Examensarbete

Våren 2012

Sektionen för hälsa och samhälle

Folkhälsovetenskap och pedagogik

Lantbrukares riskmedvetenhet i yrkesutövningen

Ur ett handledarperspektiv

Författare

Klara Gelin

Handledare

Bengt Selghed

Biträdande handledare

Ingemar Andersson

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Abstract.....	5
Förord.....	6
Bakgrund.....	7
Min förförståelse.....	7
Syfte.....	8
Litteraturgenomgång.....	8
Nationella mål.....	8
Prevention.....	9
Promotion.....	9
Lantbruket som arbetsplats.....	9
Åtgärder.....	10
Risktagande.....	12
Stress.....	12
Pedagogiska metoder i Säkert Bondförnuft.....	13
Andra pedagogiska tillvägagångssätt.....	14
Teoretiska utgångspunkter.....	16
Operant betingning.....	16
Sociokulturellt perspektiv.....	16
The Health Belief model.....	17
Frågeställningar.....	17
Material och metod.....	18
Urval.....	18
Intervju.....	18
Material.....	18
Genomförande.....	18
Innehållsanalys.....	19
Arbetsgången i innehållsanalys.....	19
Etiska överväganden.....	20
Resultat.....	21
Figur 1. En översikt av resultatdelens huvudkategorier och underkategorier.....	21
Mottaglighet.....	22
Observation.....	22
Deltagande.....	22
Sinnesstämning.....	22
Riskmedvetenhet.....	23
Tidigare erfarenheter av olyckstillbud.....	23
Kvinnligt och manligt riskmedvetande.....	23
Riskmedvetande hos småbarnsfamiljer för barnens bästa.....	23
Olycksfaktorer.....	23
Slarv.....	23

Stress.....	24
Okunskap/ Omedvetenhet.....	24
Metodik i undervisning.....	25
Framtidsverkstaden som pedagogisk metod.....	25
Frågeställningar till lantbrukaren som stöd att utveckla en tänkt riskmedvetenhet.....	26
Handledares agerande samt stöd till lärande.....	26
Visning av bilder och film.....	27
Användandet av framtaget material.....	27
Analys av arbetsplats.....	27
Öka riskmedvetenheten hos lantbrukare.....	28
Komplett utbildning.....	28
Studiebesök.....	29
Maskinsäkerhet i utbildning.....	29
Kurser för enbart kvinnor, föräldrar och barn.....	29
Uppföljning.....	29
Presentation av konkreta brister.....	30
Diskussion.....	30
Metoddiskussion.....	36
Giltighet.....	36
Tillförlitlighet.....	36
Överförbarhet.....	36
Konklusion.....	37
Litteraturförteckning.....	38
Följebrev.....	41
Medgivarebrev.....	42
Intervjuguide.....	43

Uppsats för filosofie kandidatexamen vid Högskolan Kristianstad 15 hp folkhälsovetenskap och 15 hp pedagogik (43 sid.)

Klara Gelin (2012). *Lantbrukares riskmedvetenhet i yrkesutövningen ur ett handledarperspektiv.*

Handledare: S.B

Sammanfattning

Folkhälsa berör många samhällsområden och därför är det av vikt att människor i olika yrkeskategorier är medvetna och väl insatta i sin arbetssituation och dess inverkan på hälsan. Jordbruksyrket är rankat som ett av de tre farligaste yrkena och därför beslutade regeringen att ett projekt vid namn *Säkert Bondförnuft* skulle startas. Projektet koncentrerades till att få lantbruksföretag att vidta åtgärder som leder till förbättrad säkerhet i företaget. På Lantbrukarnas riksförbund, LRF arbetar handledare som informerar lantbrukare om de arbetsmiljöproblem som finns genom utbildningen *Säkert Bondförnuft*.

Syftet med studien är att studera LRF:s handledares uppfattningar av lantbrukares riskmedvetenhet i deras arbetsmiljö. Därutöver studeras hur handledarna upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön som tillämpats på kurstillfällena inom projektet *Säkert Bondförnuft*.

Då intresset låg i att ta reda på handledares uppfattningar valdes kvalitativ ansats med intervjuer av fem handledare som insamlingsmetod. Vid intervjuerna användes en semikonstruerad intervjumanual. Intervjuerna analyserades med kvalitativ, induktiv innehållsanalys. I resultatet från studien anser handledarna att de lantbrukare som deltar i utbildningen är mer benägna att upptäcka de risker som kan finnas på arbetsplatsen och anses vara mer mottagliga för information. Studien har betydelse för framtidens aktiva människor inom jordbrukssektorn. Genom denna studie har tankar och åsikter från handledare i LRF:s regi belysts när de genom projektet *Säkert Bondförnuft* utbildat personer i lantbruksföretag att vidta möjliga åtgärder som leder till en förbättrad säkerhet i företaget. Med hänsyn till de resultat som framgått i studien kan den i framtiden hjälpa till att utveckla kursverksamhet för lantbrukare. Förhoppningen är att materialet från studien kan användas i dessa sammanhang.

Nyckelord: Lantbrukare, Utbildning, Framtidsverkstaden, Metodik, Stress, Riskmedvetenhet, Mottaglighet, Olycksfaktorer.

Dissertation, in partial fulfillment of the requirements for a bachelors degree in Health Promotion and Education, Kristianstad University.

Equivalence: 15 ECTS points in Public Health Science and 15 ECTS points in Education (43p.).

Klara Gelin (2012). *Farmer's risk awareness in the profession from a supervisory perspective.*

Supervisor: S.B

Abstract

Public health concerns many areas of society and therefore it is important that people of different professions are aware and familiar with their work situation and its impact on health. The profession of agriculture is ranked as one of the three most dangerous occupations, and therefore the government has decided that a project called Farmers Safe Common Sense should start. The project concentrates on how to get farming businesses to take actions which would lead to improved security in their enterprises. Through Farmers Safe Common Sense, the supervisors at the Farmers' Association, LRF, inform farmers about problems that may exist with work environment.

The purpose of the study is to study how the supervisors of LRF perceive the farmers' risk awareness in their working environment. In addition, studies on how supervisors perceive farmers' receptivity of information regarding safety in the work environment, as applied to lectures in the project Farmers safe Common sense, was made.

As the interest was in finding out how the supervisor's perceptions were, interviews with a qualitative approach were chosen as a collection method. A semi-constructed interview guide was used at the interviews consisting of five supervisor's. The interviews were analyzed by a qualitative inductive content analysis. The results of the study showed that the supervisors consider the farmers who participated in the program to be more likely to discover the risks that may exist in the workplace, and are also considered to be more receptive to the information. The study has significance for the future of the people who are active in agriculture. Through this study, the thoughts and opinions of the supervisors of LRF have been highlighted when the project Farmers Safe Common sense educated people from farming businesses, so that they can take feasible steps that lead to improved safety in the company. Given the results shown in this study it can help developing training courses for farmers in the future and it is also hoped that the material from the study can be used in these contexts.

Keywords: Farmers, Education, Future workshop, Methodology, Stress, Risk awareness, Responsiveness, Contributing factors.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till handledare inom LRF:s regi som medverkade i intervjuerna! Jag vill även rikta ett stort tack till Maria Hofvendahl- Svensson och övriga på LRF som ställde upp för mig och gjorde studien möjlig. Jag har blivit väl bemött av samtliga och studieprocessen med intervjuer har varit en intressant, lärorik och trevlig tid med vänliga människor!

Jag vill också tacka Bengt Selghed och Ingemar Andersson som med stöd och synpunkter möjliggjort sammanställningen av studien.

Klara Gelin, Kristianstad, mars 2012.

Bakgrund

Jordbruksyrket rankas som ett av de tre farligaste yrkena i Sverige. Många familjer har sin arbetsplats på gården. Hela tiden vistas de i en miljö där de är omgivna av djur, maskiner och farliga miljöer. Det är också dessa miljöer som ger familjen inkomst (Reed, Kidd, Westneat & Rayen 2001).

Det har visat sig att sysselsatta inom lantbrukssektorn är kraftigt överrepresenterade vid svåra olyckor i arbetslivet. För Sveriges yrkesverksamma inom jordbruk är antalet dödsfall relaterat till arbetsolyckor cirka 13,6 dödsfall per år jämfört med andra yrkesverksamma utanför lantbrukssektorn som har ungefär 3 dödsfall per 100 000 yrkesverksamma år. Varje år anmäls cirka 700 olyckfall inom lantbruket till Arbetsmiljöverket. I cirka 60 procent av fallen har olyckan lett till frånvaro från arbetet i mer än en vecka. Många olyckor som sker, nästan hälften anmäls aldrig och kommer därför inte med i statistiken. Uppkomsten av olyckor sker oftast när lantbrukaren är ekonomiskt pressad, när denne arbetar mycket ensam och känner stress samt och kanske inte har möjlighet till en nyare, säkrare maskinpark eller regelbundet underhåll av maskiner (Gunnarsson & Torén, 2002).

En partipolitiskt obunden intresse- och företagarorganisation finns för människor och företag inom de gröna näringarna vid namn Lantbrukarnas Riksförbund, LRF. Organisationen startades 1971 och inom koncernen arbetar cirka 2500 personer inom många olika områden och med olika utbildningsbakgrunder. LRF har ett medlemsantal på 170 000 personer, tillsammans driver medlemmarna 90 000 företag och de gröna näringarna står för 9 % av Sveriges BNP (Lantbrukarnas riksförbund, 2012). Under 2007 genomförde Jordbruksverket och Skogsstyrelsen på uppdrag av regeringen en utredning. Den handlade om hur olycksfallen inom lantbruket kan motverkas. I Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) framställdes jord- och skogsbruk som mycket hårt olycksdrabbade sektorer. Regeringen beslutade därför att satsa 10 miljoner på att starta projektet *Säkert Bondförnuft* (Säkert Bondförnuft, 2008). Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) konstaterar att det endast är ett ökat riskmedvetande och tidiga insatser av åtgärder som skulle bidra till att olyckorna i lantbruket minskar. Genom deras framtagande av projektet *Säkert Bondförnuft* låg fokus huvudsakligen på att identifiera de möjliga åtgärder på problemen som kan finnas, inte att föreslå färdigarbetade förslag och finansiering. Projektet koncentreras till att få lantbruksföretagen att vidta möjliga åtgärder som leder till en förbättrad säkerhet i företaget (Jordbruksverket & Skogsstyrelsen, 2007). *Säkert Bondförnuft* har namngett de träffar som arrangeras för varje utvald lantbruksgrupp till *Tre Träffar*, dessa pågår under en 10-veckors period. I Skåne finns det ungefär 30 människor som är utbildade handledare. Handledarnas uppgifter är att runt om i länet informera lantbrukare om de arbetsmiljöproblem som finns genom *Tre Träffar* (Säkert Bondförnuft, 2008). Handledarna använder sig utav en förenklad form av det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) i sin utbildning till lantbrukarna. SAM innebär att arbetsgivaren är skyldig att systematiskt undersöka, genomföra och följa upp verksamheten så att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs (Arbetsmiljöverket 2012).

Min förförståelse

Jag har ett stort intresse för hur lantbrukares arbetssituation ser ut i dagens samhälle. Jag är själv uppvuxen på ett lantbruk och jag vet hur fysiskt- och psykiskt påfrestande det dagliga arbetet på gården kan vara, jag är också medveten om hur mycket glädje och livslåga arbetet på gården kan skänka lantbrukaren. Det är viktigt att uppmärksamma och medvetandegöra vilka risker och faror som finns i arbetet på gården. Då jag alltid deltagit och hjälpt till med de dagliga sysslorna inom lantbruket har jag förförståelse och egna uppfattningar av vad som kan

vara av betydelse för lantbrukares arbetshälsa. Mitt intresse ligger i att ta reda på vilka uppfattningar handledare i LRF:s regi har av lantbrukares riskmedvetenhet i arbetsmiljön samt att ta reda på hur handledarna upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön som tillämpats på kurstillfällena inom *Säkert Bondförnuft*. Examensarbete ger mig möjlighet att studera detta. Många handledare inom LRF är själva lantbrukare och egenföretagare inom den gröna näringen och de är väl insatta i lantbrukares arbetssituation och vilka risker som kan finnas i arbetet på gården. Handledare som anordnat *Tre Träffar* för lantbrukare har lyssnat till många olika upplevelser och de har själva delat med sig av sina erfarenheter. Min delaktighet under *Tre Träffar* har gjort att jag bildat mig en uppfattning om hur riskmedvetna lantbrukare är, däremot har jag inte analyserat handledares egna uppfattningar av hur riskmedvetna de upplever att lantbrukare är. Intressant att studera skulle också vara att ta reda på vilket/vilka olika pedagogiska sätt handledare har arbetat med för att öka lantbrukares riskmedvetenhet. Jag vill även ta del av handledares uppfattningar av vilka förändringar och förbättringar som skulle kunna göras i det nuvarande kursupplägget för att ytterligare öka riskmedvetenheten hos lantbrukarna.

Syfte

Syftet med denna studie är att studera LRF:s handledares uppfattningar av lantbrukares riskmedvetenhet i deras arbetsmiljö. Därutöver studeras hur handledarna upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön som tillämpats på kurstillfällena inom projektet *Säkert Bondförnuft*.

Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången presenteras inledningsvis det nationella folkhälsomål som ligger till grund för en ökad hälsa i arbetslivet samt begreppen prevention och promotion. I litteraturgenomgången har lantbrukares arbetssituation tydliggjorts vilken kan innebära en mängd olika arbetsuppgifter och som även kan utgöra olycksrisker. En presentation av LRF:s projekt *Säkert Bondförnuft* kommer att göras och en beskrivning av det pedagogiska förhållningssätt som varit utgångspunkten i *Säkert Bondförnuft* och även pedagogiska metoder från andra studier kommer att beröras i kommande avsnitt. En översikt av förslag på åtgärder för att minska olycksförekomsten hos lantbrukare kommer att behandlas. En kort redogörelse till varför vissa lantbrukare väljer att ta risker kommer att tas upp samt även något kort om vilken negativ hälsoaspekt som kan påverka lantbrukares hälsa till det sämre och utgöra en olycksrisk. I slutet av litteraturgenomgången ges en presentation av mina teoretiska utgångspunkter.

Nationella mål

År 2003 antog riksdagen propositionen ”Mål för folkhälsan”. Målet med propositionen var att ge folkhälsan en tydlig plats i samhällspolitik. Eftersom folkhälsan berör många samhällsområden är det viktigt att ställa upp mål som hjälp för vägledning av folkhälsoarbete i olika samhällssektorer. De elva folkhälsomålen utgår från de faktorer i samhället och de levnadsvanor som ökar eller minskar hälsan och inte utifrån sjukdomar och hälsoproblem (Ewless & Simnett, 2005). I målområde 4, ”Ökad hälsa i arbetslivet” är utgångspunkten att kraven i arbetslivet måste balanseras mot människors möjligheter att kunna fungera och må bra under ett helt arbetsliv. Individerna ska också enligt målområdet ha möjlighet att förena

familjeliv och fritid med arbetet på ett hälsofrämjande sätt. Ett bra arbetsliv bidrar till en bättre hälsa vilket är en förutsättning för en hållbar tillväxt (Ewless & Simnett, 2005).

Prevention

Prevention är ett vedertaget begrepp inom folkhälsovetenskapen och som betyder förebyggande. Prevention bygger på kunskapen och tron att det, precis som vid en sjukdoms botande går att hitta en insats som är någorlunda exakt i sin inverkan (Hanson, 2004).

Prevention har ett patogent fokus och utgår från sjukdomsperspektiv. Därför vänder det sig bäst till människor på individnivå med vissa symptom, sjukdomar eller risker för att råka ut för något, men det förebyggande arbetet förekommer också ofta brett bland stora befolkningsgrupper (Andersson & Ejlertsson, 2009).

Promotion

Promotion är en annan term som används flitigt inom folkhälsovetenskapen och rakt översatt till ett svenskt begrepp skulle den kunna benämnas som hälsofrämjande, med hälsan som utgångspunkt (Andersson & Ejlertsson, 2009). I en studie av Bauer, Davies och Pelikan (2006) beskrivs the European Community Health Promotion Indicator Development Model (EUPHID). Det är en modell som stödjer arbete som är relaterat till folkhälsa och hälsofrämjande insatser. EUPHID avser att täcka WHO:s definition av hälsa som innefattar tre dimensioner, fysisk, psykisk och social hälsa. Modellen tydliggör hur de tre dimensionerna är beroende av varandra. I studien framgår en vision om hur det framtida, hälsofrämjande samhället ska se ut. Visionen beskrivs som att människan skulle vara frisk och omges av positiva hälso- och bestämningfaktorer, denne skulle leva i en miljö som tillåter högt socialt kapital, känsla av gemenskap, tillit, ömsesidighet och gemenskap.

Promotion innebär att förbättringen av hälsan bygger på att hitta de hälsofrämjande faktorerna hos människan och i hennes livsmiljö och stärka dessa (Hanson, 2004). Promotion involverar människan och hennes sammanhang där miljöfaktorer, sociala omständigheter, mentala processer och fysiologiska tillstånd samverkar och spelar in på upplevelsen av välbefinnande likaväl som uppkomsten av stressreaktioner. När arbetsplatsen ska ses som en arena för hälsopromotion behövs kunskap om hela systemet, från människans fysiologi till hur arbetsgruppen fungerar tillsammans och hur arbetsmiljön och organiseringen ska hanteras (Hanson, 2004). För att arbetsplatsen ska samverka med livsstilsfaktorer som spelar in på hälsan och samtidigt bli hälsofrämjande måste den skänka individen glädje. Arbetsplatsen och arbetsuppgifterna ska ses som resurser som kan stärka individen och ge denne promotiva, positiva upplevelser (Hanson, 2004).

Lantbruket som arbetsplats

En ultimata arbetsplats är svår att finna, om den ens existerar men det finns några viktiga riktpunkter att sträva efter för att uppnå en mer attraktiv, hälsosam och välfungerande arbetsplats. Det är viktigt att de anställda känner att arbetet är lustbetonat och meningsfullt, att arbetet skänker arbetsglädje genom samarbete och ett gott arbetsklimat. En annan viktig aspekt hos de anställda är att dessa genom arbetet har möjlighet att utvecklas på det personliga planet och genom yrkesmässig utveckling. De anställda måste känna att de är nöjda med hur arbetsgifterna utförs samt att de har möjlighet att påverka. Det sociala klimatet på arbetet är viktigt och uppskattning av arbetskamrater och chefer som tycker att arbetet utförs på ett bra och framgångsrikt sätt är nödvändigt för den personliga utvecklingen (Hanson, 2004). Den ultimata arbetsplatsen är mindre förekommande inom jordbruksföretag då många av de visionerna som uppfyller den ultimata arbetsplatsen är nästintill omöjliga att uppnå. Att vara lantbrukare är inte bara ett yrke, det är en livsstil. För att kunna arbeta som lantbrukare krävs

en enorm passion, ett brinnande intresse, styrka och envishet. För att lantbrukaren ska förmå att driva det krävande arbetet krävs det också att arbetet som utförs ger mening och innehåll tillbaka i tillvaron (Hanson, 2004). Arbetet på gården är sällan lagom belastande utan kräver mer ändå av lantbrukaren. Många yrkesverksamma inom jordbruket vet hur viktigt det är att ständigt fortsätta producera för att överleva och det är inte alltid som arbetsglädjen och välbefinnandet sätts i fokus (Angelöw, 2002). Enligt Angelöw (2002) värderas speciellt arbetsmiljöfrågor ofta lågt av egenföretagare, trots att det inom lantbruket borde det vara en av de största prioriteringarna för en lyckad produktion. Lantbruksföretaget leds ofta av en eller några få personer vars betydelse för företaget är stor och om arbetsmiljön inte är säker kan det ge stora konsekvenser. Enligt Gunnarsson och Torén (2002) är det inte förrän människan ses som en resurs inom lantbruket som balans kan uppstå i företaget. Om någon person på gården skulle bli skadad kan hela företaget vara hotat eftersom det då skulle bli försämrad produktivitet, ökade kostnader och personliga lidanden för personen som drabbats och även de människor som står personen nära. Därför är det viktigt att de arbetande på gården ser varandra som resurser som kan gå förlorade om de skulle råka ut för en arbetsplatsolycka.

Enligt Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) Har lantbruket alltid varit en olycksdrabbad näring. Anledningen till att lantbrukares olyckor är överrepresenterade har ofta att göra med att lantbrukare arbetar med många olika arbetsuppgifter som var för sig är farliga. Lantbrukare arbetar ofta med till exempel byggnadsunderhåll, trädfällning med motorsåg, körning och reparationer av tunga maskiner, hantering av stora djur och användning av bekämpningsmedel. Alla dessa arbetsuppgifter ställer stora krav på lantbrukarens kompetens och förmåga att kunna arbeta säkert

Åtgärder

Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) tydliggör hur viktigt det är att få lantbrukare medvetna och erfarna kring de risker som finns på arbetsplatsen. Genom en ökad medvetenhet kan lantbrukare undvika och förhindra att de eller anställda och medhjälpare utsätts för olycksrisker. Tillsammans kan de bedriva ett effektivt och olycksförebyggande arbete. För att den enskilde lantbrukaren ska kunna vidta de åtgärder som gör gården säkrare krävs att lantbrukaren är villig att öka sin medvetenhet och förståelse för de risker som finns, ju mer motiverad lantbrukaren är till förändring desto bättre blir resultatet. Det är ibland svårt för lantbrukaren att själv se farorna på den egna gården och då kan lantbrukaren behöva få hjälp, tips och råd kring vad som faktiskt kan förändras till det bättre och det kan erbjudas under *Tre Träffar* som ingår i *Säkert Bondförnuft*. Att fordra kunskap och att vara uthållig med arbetet för att förebygga olyckor på gården och se hela arbetet genom ett långsiktigt perspektiv anser Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) är viktigt. Det framgår också i dess rapport att det är svårt att nå ut med information gällande arbetsmiljöfrågor till lantbrukare och än svårare är det att få en synbar effekt och ett mätbart resultat av tidigare insatta åtgärder. Även i Törner, Stave, Eklöf, Cagner, Nilsson & Örtengren (2002) tas ämnet om enskilt ansvar över riskmedvetenheten upp, varje lantbrukare måste ta ansvar till att bli mer riskmedveten för att minska olycksrisken. I rapporten beskrivs vikten av att lantbrukare bör uppfatta risker, uppskatta riskens sannolikhet, uppskatta riskens konsekvenser samt ha förståelse för vilka nödvändiga försiktighetsåtgärder som bör utföras för att skaffa sig ett bra säkerhetsbeteende. Thomsson & Menckel, (1997) beskriver också att en viktig aspekt är att faktorer på och utanför arbetsplatsen kan ses som hälsofrämjande och i praktiken kan det innebära att ett stort ansvar läggs på den enskilda individen för att främja hälsa på arbetsplatsen.

Enligt Solomon (2002) sker de vanligaste dödsolyckorna inom lantbruket när fordon och maskiner är inblandade. Även fall från höga höjder på hårda ytor och elskador är några av de vanligaste orsakerna till dödsolyckor. I studien framgick att dödsfall inom lantbruket är vanligast från juli till september, under skördetiden. Lösningen på att minska antalet olyckor inom jordbruket ansågs i denna studie vara att införa åtgärder som förbättrad teknik, utbildning av arbetskraft, för så väl den ensamma, mindre lantbrukaren som företag med flera anställda. I studien beskrivs att det i dagsläget finns flera utbildningar om säkerhet inom lantbruket men att dessa ännu är så pass nya att dess förväntade effekt inte gått att mäta ännu.

I en annan studie av Brumby, Willder och Martin (2009) var syftet att utveckla strategier som skulle förebygga skador och dödsolyckor i form av åtgärder som säkerhetskontroller och granskning av infriande, rättsliga skyldigheter. I projektet som kallades *The Sustainable Farm Families Project: changing attitudes to health*, även kallad för *SFF projektet* var syftet att påvisa hur hälsan hos lantbrukare ökar och även i denna studie påvisa sambanden mellan en minskad olycksförekomst genom utbildning. Forskarna i projektet ville även påvisa hur fysiska kontroller kan leda till förbättrad medvetenhet om hälsan hos lantbrukare. I studien beskrivs att *SFF* programmet är ett verktyg för interventionellt hälsofrämjande och förebyggande arbete, verktyget stödjer och bidrar till attitydförändring inom hälsa hos lantbrukare. Av studiens resultat gick det att se att det är större risk att män och kvinnor som arbetar inom jordbruket råkar ut för sjuklighet och dödlighet än vad som förekommer inom andra yrken. I *SFF* projektet belyses vikten av hälsa, välbefinnande och säkerhet på gården hos lantbruksfamiljer, samt på vilket sätt hälsan kan förbättras. Sammantaget engagerade *SFF projektet* lantbruksfamiljer att bli aktiva mottagare av hälsoinformation och det bidrog till att familjerna anslöt sig till en sundare livsstil där de också arbetade med säkrare arbetsmetoder.

I Michaels, Barrera och Gacharnas (1985) studie tydliggörs den bristfälliga utbildningen av hälsosamma och säkra arbetstekniker inom lantbruket i de fattiga staterna. Tekniska kontroller och personlig skyddsutrustning är ännu ett okänt kapitel i många industrier där och om det finns på arbetsplatsen är de ofta otillräckliga eller för få. I studien beskrivs ett förslag på hur kontroller av farliga arbetsplatser med små resurser skulle kunna prioriteras. Ett förslag på åtgärd skulle vara att införa en aktiv, organiserad och informerande arbetskraft som själva inspekterar sina arbetsplatser. Vid förverkligande av detta koncept kommer det att krävas ökad utbildning av arbetstagare samt större ändringar i lagar och förordningar. I studien finns en önskan om fortsatt utveckling av bland annat teknisk utrustning som anpassas för användning av farliga ämnen samt att utveckla forskningen om yrkesmässig exponering av befolkningen i mindre utvecklade länder.

I ytterligare en studie beskrivs några konkreta rekommendationer en lantbrukare bör hålla sig till för att motverka olyckor på gården. Det finns bland annat föreskrifter i studien om hur maskiner behöver vara utrustade. Framförallt förespråkas det även i denna studie att lantbrukare bör förse med säkerhetsutbildning innan de tilldelas nya uppgifter i lantbruket och regelbundet följa upp och förnya sina kunskaper. Det bör finnas någon på gården som utses som ansvarig för säkerhetstillsyn samt bör de anställda om sådana finns göra olika tillsyner på gården regelbundet. När dessa tillsyner av arbetsmoment görs kan risker identifieras och eventuellt kan nya metoder göra arbetsuppgiften säkrare genom korrigerande åtgärder. I studien beskrivs också vikten av att ta hänsyn till vilka arbetsuppgifter som är lämpliga att vara två på eftersom ensamt arbete av vissa uppgifter lätt kan leda till skada. I studien beskrivs många konkreta tips på obehagliga arbetsmoment och faktorer som kan åtgärdas genomförändring och förbättring. En av de viktigaste faktorerna för att minska olyckor framkom ur studien var att exempelvis ha lämplig utrustning så som klädsel, och skyddsskor för att förhindra att halka eller snubbla med mera. Även lantbrukarens utrustning,

maskiner och verktyg bör vara i gott skick och kontrolleras regelbundet (Becker, Wood, 1991).

Rishtagande

Att ta risker i arbetet på gården kan ha förödande effekter på hälsan och det kan till och med kosta lantbrukaren livet. I Pickett, Dostaler, Craig, Janssen, Simpson, Danielle Shelley & Boyce (2006) beskrivs en studie vars syfte var att tillämpa en ram för att undersöka relationen mellan skadade och rishtagande ungdomar och de potentiella modifierade effekterna av ett stödande hem och skola. Rishtagande utvecklas ofta i osäkra miljöer där människor åsidosätter säkerheten för att chansa. Rishtagande överlag är vanligt hos ungdomar och den spelar en stor roll i de etiologiska skador som uppstår. I studien påvisas att ungdomar med en stödande hem- och skolmiljö upplever lägre relativa odds av engagemang i rishtagande beteende och lägre relativa odds av skador. Tydligt framträdande i studiens resultat var att ett stödande, socialt klimat skyddar ungdomar från att delta i dåliga beteenden och minskar vissa former av skada. En aspekt som också belystes i studiens resultat var att om ungdomen ändå väljer att engagera sig i rishtagande beteende är det inte säkert att en stödande miljö kan skydda dem från skador.

I Salomons (2002) studie visade det sig att rishtagande och en tro på att olyckor är oundvikliga ökar sannolikheten för skador, samtidigt som ett säkert genomförande av arbetsmoment och ett medvetet risktänk minskade risken för skador. I utvecklingsländer speglas en stor del av folkhälsan genom lantbrukare, jordbruket är en sektor där stora delar av befolkningen arbetar och där sker många olyckor. På de stora jordbruken består ofta arbetskraften av migranter och allt fler arbetstagare är anställda inom så kallade högrisksarbeten. I Michaels, Barrera, G. Gacharna (1985) presenteras en studie som visar hur de migranter som arbetar under högsäsongerna i utvecklingsländer ofta har direkta relationer till alkoholmissbruk, stressrelaterade sjukdomar och sexuellt överförbara sjukdomar. I resultatet av studien gick det också att se att lantbrukarna hade en hög prevalens av arbetsrelaterade sjukdomar som direkt kunde kopplas till ett rishtagande beteende. Den praktiska kunskapen om arbetsrelaterade skador kopplat till risker hos arbetsgivarna grundas i traditionella, icke-vetenskapliga föreställningar.

Stress

I Stain, Kelly, Levin, Higginbotham, Beard & Hourihan (2008) beskrivs en studie vars syfte var att undersöka sambanden mellan den psykiska hälsan, åtgärder för gemenskap, socialt, stöttande nätverk, känsla av gemenskap, och upplevda problem av landsbygdens befolkning. Studien betonar sambandet mellan det unika landsbygd- samhällets egenskaper och stressen som uppkommer på landsbygden, och vilken roll den mentala hälsan spelar för att delta i sociala förhållanden och finna gemenskap. Resultaten från studien illustrerar vikten av att angripa skillnaderna i socialt kapital i mental hälsa i subgrupper inom landsbygdens befolkning. Denna studie av jordbrukssamhällen föreslår olika sätt att tänka kring hur lantbrukaren ensam, i förhållande till andra skapar gemenskap som innefattar sociala och fysiska miljöer. En del i studien var bland annat inriktad på hur miljön påverkas av motgångar så som torka bland jordbrukssamhällen och vilken potential som finns att utveckla de flerdimensionella karaktärerna av sociala kapital och ytterligare informera vilken stor roll gemenskapen spelar för att motverka psykiska problem hos lantbrukare.

Runt om i världen är det allt vanligare att lantbrukare drabbas av stresssymptom. Lantbrukare arbetar för det mesta långa pass, utan möjlighet till ersättare, det är inte ovanligt att dessa kanske till och med hoppar över måltider under dagen för att vinna in tid att jobba

ifatt(SLU, 2010). Då lantbrukares arbetsuppgifter beror mycket på vilken väderlek som råder kan yrket framkalla stress. Lantbrukare utför ofta andra sysslor under tiden som någon arbetsuppgift inte går att utföra på grund av vädret. Detta medför att lantbrukare sällan har tid för den avkoppling som behövs (Ekman & Arnetz, 2005). Enligt Angelöw (2002) behöver kroppen en chans till återhämtning och avkoppling, det lindrar stressen och ger samtidigt möjlighet till fysisk och psykisk uppladdning. Den nödvändiga återhämtningen och avkopplingen gör det möjligt för människan att orka med de ständigt växlande förändringarna och utmaningarna denne kan utsättas för. Många lantbrukare är stressade och detta kan visa sig genom problem som för högt blodtryck, magbesvär och huvudvärk. Det är inte ovanligt att personen som är stressad blir nedstämd, får dålig självkänsla och försämrade prestationsförmåga. Detta kan göra att den stressade personen blir allmänt svår att umgås med för anhöriga i omgivningen vilket leder till att även de sociala relationerna kan påverkas negativt. Enligt Ekman och Arnetz (2005) krävs det att lantbrukaren skapar en mer lagom arbetsbelastning som ger större möjlighet till återhämtning för att minska stressnivån. Några förutsättningar för att lantbrukaren ska lyckas bli mindre stressad är att denne i så god mån som möjligt begränsar sina arbetspass och bestämmer fasta tider som ska ägnas åt arbetsuppgifterna. Det är viktigt att lantbrukaren ser sitt yrke som vilket annat som helst och är noggrann med att ta små, korta raster mellan varje arbetsuppgift och på så sätt skaffa ny energi för nästa arbetsuppgift. Lantbrukaren bör om möjligt kunna se över sitt arbete och försöka lösa en längre, sammanhängande ledighet. Lantbrukaren måste ge sig själv tid att tänka efter och reflektera ordentligt vid behov samt bör denne också skilja på arbete och fritid och försöka släppa arbetet ur tankarna när denne kommit in för dagen. Om lantbrukaren väljer att följa dessa råd har denne chans till ett bättre och mindre stressigt liv som påverkar både denne själv och arbetet positivt. Enligt Törner et al. (2002) bidrar långa arbetstider och osäkerhet i ekonomin till att lantbrukares engagemang koncentreras mot den dagliga verksamheten och då tenderar det långsiktiga arbetet med säkerhetsfrågor att skjutas åt sidan. När lantbrukaren känner sig stressad och oroad över ekonomin prioriteras vanligen inte ytterligare ”kostnader”, i form av tekniska förbättringar av säkerheten.

Pedagogiska metoder i Säkert Bondförnuft

Under *Tre Träffar* visas två dokumentärfilmer som handlar om personer inom lantbruks- och skogsyrket som råkat ut för arbetsplatsolyckor. Filmerna leder ofta till diskussioner och bildar egna reflektioner hos deltagarna. Utdelning av broschyrer som kan vara av intresse för just de lantbrukare som är med under de olika informationsmötena delas också ut (Säkert Bondförnuft, 2008). I Johansson, Wallenberg (2006) förespråkas användandet av film i undervisning, film är ett bra pedagogiskt medel som påverkar deltagares attityder och kan leda till fördjupade samtal och diskussioner. Genom rörliga bilder får människan syn på och konstruerar bilder av verkligheten. I studien ansågs rörliga bilder vara lämpliga i undervisning, bland annat ur sociala och kulturella aspekter och genom människors olika sätt att lära.

Framtidsverkstaden är den pedagogiska metod som handledare utbildats i att använda under *Säkert Bondförnuft*. Enligt Broms (2009) får deltagarna genom *Framtidsverkstaden* känna delaktighet och ges möjlighet att diskutera viktiga frågor med varandra genom ett aktivt ställande av frågor från handledaren och genom utdelning av olika diskussionsuppgifter.

Innan kurserna börjar skickas en skriftlig inbjudan ut till önskvärda deltagare i god tid. Inbjudan innehåller bakgrunden och syftet med kurserna samt en frågeställning för den inbjudne att tänka på fram tills första kurstillfället. Frågeställningen kan exempelvis se ut såhär: *Vad kan jag göra för att minimera riskerna på min gård?* Under *Tre Träffar* diskuterar handledaren med deltagarna de problem som kan finnas på gården. Tillsammans inventerar

handledaren och deltagarna hinder och problem utifrån frågeställningen och diskuterar fram positiva möjligheter, visioner och idéer. Efter det berättar deltagarna kort om sig själva samt varför de har valt att delta på *Tre Träffar*. För att deltagarna ska börja tänka efter själva ordentligt inleder handledaren en brainstorm. Brainstormen går ut på att varje lantbrukare endast genom korta svar får uttrycka vilka risker som denne tycker finns inom lantbruket. Det är viktigt att handledaren är noggrann med att se till att alla deltagare på kurserna får chansen att säga något. Om deltagarna blir tysta kan handledaren genom frågeställningar väcka deltagarnas intresse och då kommer de eventuellt på ytterligare risker. Varje kort svar från lantbrukarna skriver handledaren upp på tavlan. Diskussioner om varför lantbrukare ofta har ett riskfyllt beteende uppstår ofta och därefter brukar ämnet föras vidare in på lantbrukarens psykiska och fysiska hälsa. När så många punkter som möjligt rörande risker som finns inom lantbruket har skrivits upp på tavlan skapar handledaren en struktur genom punkterna och tillsammans med deltagarna numrerar och rankar de vilka risker som är störst och utgör mest fara (Broms, 2009).

Under en annan del av kursen ska lantbrukarna göra ytterligare en brainstorm-övning, den går ut på att lantbrukarna ska föreställa sig en gård med minimala brister och se till vilka möjligheter och förutsättningar som kan finnas. Målet med denna övning är att få deltagarna att tänka sig hur arbetsplatsen och arbetsvillkoren skulle se ut på en gård där olycksriskerna är minimerade. Övningen får deltagarna att tänka efter hur riskerna skulle hanteras på en sådan gård och den stimulerar lantbrukaren till att ha visioner och önskemål utan begränsningar. Handledarens roll i denna övning är att uppmuntra deltagarnas föreställningar och samtidigt hålla ämnet och övningen på en hanterbar nivå där skapandet av förutsättningar kan appliceras i den verkliga nutiden. Även i denna övning ställer handledaren frågor som berör deltagarna och hur de själva tänker kring olika fenomen och hur de kan påverka sitt arbete inom lantbruket. När deltagarna fått en insikt i vilka problem de uppfattar är de största och när de föreställer sig hur de skulle vilja ha det om det inte fanns några begränsningar är nästa steg i kursen den så kallade konkretiseringsfasen. Här konkretiseras problemen och handledaren tar tillsammans med deltagarna fram områden och frågor som uppkommit under kursens gång att arbeta kring. Den tidigare listan som framtagits av deltagarna med risker som kan finnas i lantbruket används åter för att genom den skapa åtgärdsplaner som handledaren och deltagarna diskuterar fram. När handledaren och deltagarna diskuterat fram en handlingsplan innehåller den vad som ska göras och eller åtgärdas, hur det ska göras och vid vilken tidpunkt det ska göras. Det är viktigt att handlingsplanen är realistisk och långsiktig för att inte skapa en för tung atmosfär redan i inledningen. I det avslutande skedet av kursen berättar handledaren vad som gjorts under processen och hur det känts samt att det kommer att bli en uppföljning. Handledaren diskuterar med deltagarna hur lång tid det tros ta för dessa att arbeta med åtgärder på handlingsplanen. Utifrån det bestäms en uppföljningstid. I slutet av det tredje och sista kurstillfället ber handledaren deltagarna att skriva ner hur de tycker att kursen har varit, det är självklart frivilligt. Genom denna utvärdering kan handledare ta till sig synpunkter som varit bra och mindre bra under kursens gång och på så sätt utvecklas själva och eventuellt förändra, förbättra delar av kursupplägget. Sedan hålls en slags kick-off, en uppföljning och då diskuterar handledaren med deltagarna vad som hunnit göras, vad som har hänt sen sist, vilka hinder som stötts på med mera. Synpunkterna från deltagarna kan gärna antecknas för att sedan sammanställas och diskuteras ytterligare (Broms, 2009).

Andra pedagogiska tillvägagångssätt

I en studie av Reed, Kidd et al. (2001) var syftet att utforma och testa ett pedagogiskt grepp som skulle öka säkerheten och förbättra attityder och beteenden kring säkerhet hos tonåringar i lantbruket. Studien namngavs till *Agricultural Disability Awareness and Risk Education*,

AgDARE som också kom att bli den erfarenhetsbaserade läroplan som följdes genom studien. Genom att följa *AgDARE* i undervisningen var förhoppningarna en minskad skaderisk för ungdomar då läroplanen går ut på att påverka ungdomar i deras praktiska arbete genom interaktivt lärande i form av tekniker med fysisk och berättande simulering. Genom en tvärsnittstudie testades effektiviteten hos två uppsättningar av undervisningsmaterial som var designat för deltagande observationsforskning med jordbrukslärare och studenter. De två undervisningsmetoderna som användes var Narrativ simulering och fysisk simulering. Den första undervisningsmetoden, Narrativ simulering är en slags mental modell som direkt påverkar attityder, domar, beslut och beteenden hos den undervisade. Utifrån *AgDARE*:s läroplan för elever på lantbruksskolor används berättelser från lantbrukare med funktionshinder i undervisningen. De autentiska berättelserna hjälper eleven att översätta relevanta uppgifter till minnesvärda instruktioner. Eleverna lär sig genom den narrativa simuleringen att bli aktiva och använda sin kunskap vid direkta, framtida åtgärder. Simulering som används i utbildningssituationer kan översätta viktig information till kraftfulla och minnesvärda bilder som gör att eleven blir mer benägen att ändra beteendet än av didaktiska presentationer av läraren av samma material. Den andra undervisningsmetoden är den fysiska stimuleringen. Enligt den ska studenten förutsätta ett funktionshinder och därefter försöka utföra jordbruksarbete på ett säkert sätt. Elevens kamrater är till stöd under tiden och coachar eleven när denne tar sig an uppgifter som att med en hand arbeta på gården eller att från en rullstol ta sig till en traktor. Elever och lärare samverkar under övningen med simuleringen för att markera när eleven känner frustration av att arbeta med ett funktionshinder. Arbete genom fysisk simulering tillåter eleverna att själva se och sätta sig in i hur det skulle vara att ha ett funktionshinder och arbeta som lantbrukare. I slutet av övningen genomförs en gruppdiskussion och den medvetandegör ytterligare hur man bör arbeta säkert för att undvika skador. Som en följd av detta blir eleverna allt mer medvetna om hur en funktionsnedsättning kan påverka kroppen och eventuellt skapa en oviss framtid som lantbrukare. *AgDARE* används vid både narrativ- och fysisk stimulering.

Resultat från studien tyder på att Simuleringsövningarna i både berättande och fysiskt format ger eleven insikt om de ekonomiska stressfaktorer en lantbrukare möter och därmed den ökade risken för skador och på lång sikt även sociala, ekonomiska och fysiska kostnader för både stressorer och skador. Fysiska simuleringar, som till exempel rollspel införlivar alla sinnen i lärandet och erfarenheten att utöva inflytande om beteende baseras inte bara på den psykiska modellen utan också genom fysisk reaktion. Både fysiska och berättande simuleringar har fördelar jämfört med andra former av undervisning: de kräver ett aktivt svar från eleven, det ger möjlighet att direkt återkoppla för att förstärka positiva beteenden och omdirigera negativa beteenden. Samt låta viktiga beslut göras i en riskfri miljö där fel som görs kan tillåtas vara pinsamma men inte fysiskt farliga. Barn och ungdomar kan lära sig att förstå den sociala och kulturella betydelsen i samband med åtgärder som görs och berättandet av historier, lyssnandet till historier och att spela rollspel gör de medvetna. De använder sig av historierna på det viset att de integrerar vad de själva och andra känner, tänker och gör. Studien visar att studenter som slutför minst två fysiska simuleringar och två narrativa simuleringar fick en ökad medvetenhet och riskutbildningen och läroplanen *AgDARE* visar statistiska, signifikanta, positiva förändringar i säkerhetstänkande, attityd och förändring av beteende. Resultat i form av positiva förändringar i jordbruksmetoder, förbättrad attityd till säkerhet och vilja till att förändra sitt beteende utgör ett starkt stöd för att studiens syfte var uppfyllt (Reed, Kidd et al. 2001).

Teoretiska utgångspunkter

Operant betingning

I studien har det empiriska materialet bland annat tolkats utifrån operant betingning som ser sambanden mellan stimuli (påverkan) och reaktioner (beteende) samt betydelsen av förstärkning i form av belöning (Skinner, 1976). Operant betingning är enligt Skinner (1976) en process där syftet för en person är att klara sig effektivt. Ett beteende lärs in och förstärks av dess konsekvenser, konsekvenser kan ses som förstärkare. Det är konsekvenserna som får en person att handla. Förstärkningen kan vara av positiv eller negativ karaktär. Positiv förstärkning kan vara belöning i form av pengar, mat, beröm, kärlek, privilegier med mera. Negativ förstärkning innebär att negativa stimuli som förväntas av individen så som straff, slag, hot, tillfogning av smärta uteblir (Jerlang et al. 1988). Skinners operanta betingning är överförbar till arbetande inom jordbrukssektorn då lantbrukare ofta är utifrånstyrda. Bland annat kan väder, stress och ekonomi agera som både positiva och negativa förstärkare. Exempelvis kan dessa tillsammans utgöra ett slags hot som påverkar lantbrukaren att handla, till exempel skyndar sig lantbrukaren att skörda när denne vet att det kommer regn inom några dagar. Om det visar sig att det förväntade regnet inte kommer uteblir den negativa stimulinen. När exempelvis vädret istället har varit optimalt för växtodling får lantbrukaren belöning i form av en fin skörd som i sin tur ger en ökad inkomst. Enligt Skinner är utveckling detsamma som inläring och på det sättet kan operant betingning förklara det mesta. Kunskaper är något som lyfts in i oss utifrån och som sedan finns mer eller mindre som personliga ägodelar i vårt minne och kan plockas fram när vardagen så kräver det. Den empiriska tolkningen lär oss att människan är en produkt av de yttre sinnesintryck hon utsätts för. Vi föds som tomma kärl och tillägnar oss beteenden genom de erfarenheter vi gör. Utveckling äger rum då människan ändrar sig genom att förändra sin omvärld (Jerlang et al. 1988). Sammantaget beskriver Skinner (1974) att beteenden ofta beror på att vi handlar på ett sätt som vi har lärt oss utifrån tidigare erfarenheter, det vill säga när vi upplever eller känner på ett visst sätt vid ett tidigare tillfälle så reagerar och handlar vi på ett sätt. Därför gör vi på det sättet ännu en gång om det skulle uppstå en liknande situation. Utifrån dessa förväntningar vill vi också se att andra människor känner och handlar på samma sätt eller på ett liknande sätt i samma situation.

Sociokulturellt perspektiv

Ytterligare ett perspektiv som använts vid tolkningen av det empiriska materialet är det sociokulturella perspektivet. I handledares utbildning av lantbrukare speglas ständigt det sociokulturella perspektivet då metoder i utbildningen stimulerar den lärande till en inre motivation för att agera mer riskmedvetet. Till skillnad från operant betingning utgår det sociokulturella perspektivet från att kunskap är något som utvecklas genom samspel mellan människor genom att dessa samordnar sina perspektiv och gemensamt hanterar olika situationer som uppstår. Det är framför allt Roger Säljö, professor i pedagogisk psykologi som i Sverige representerar begreppet *sociokulturellt perspektiv* (Säljö, 2000). I Säljö (2011) finns en skildring och beskrivning av det sociokulturella perspektivet och synen på kunskap. I en sociokulturell ansats är kunskap något som finns mellan människor. Vårt lärande består i att vi tillgodogör oss - approprierar sätt att förhålla oss till och bearbetar omvärlden som är funktionell i olika sociala miljöer. Det vi lär oss har karaktär av mentala och fysiska redskap för att manipulera verkligheten för våra syften. I dessa redskap finns tidigare generationers vetande och insikter lagrade.

The Health Belief model

Vid tolkningen av det empiriska materialet har jag också använt mig av The Health Belief model. Det är en psykosocial modell som ger möjlighet att öka förståelsen för hur en människas hälsobeteenden kan förklaras av attityder och övertygelser. Modellen beskriver även att andra krafter så som sociala, ekonomiska och miljömässiga förhållanden inverkar på att ändra ett hälsobeteende (Nutbeam, Harris, 1999). Modellen är till stor nytta då den kan påvisa individers enskilda föreställningar om hälsa och vilka för- och nackdelar som kan uppkomma när hälsan ska försvaras eller förbättras. I modellen bygger sannolikheten för att en enskild individ ska vidta åtgärder i samband med ett givet hälsoproblem på samspelet mellan fyra olika typer av tro. De olika typerna av tro är att:

1. Individen måste tro på att det finns en risk för ett givet problem eller sjukdom.
2. Individen måste förstå att det finns konsekvenser av risken som kan bli allvarliga om denne blir drabbad.
3. Individen måste tro att riskerna går att minimera med hjälp av ett ändrat beteende.
4. Individen måste tro att fördelarna överväger nackdelarna även om denne kan uppleva hinder och möjligheter för att agera mer riskmedvetet.

Individens känsla av självförmåga har betydelse för huruvida denne lyckas med en beteendeförändring. Främjande förändringar leder till ett förändrat hälsobeteende och en förbättrad hälsa. Förändringar genom kunskap, medvetenhet och självförmåga är modellens viktigaste delar för beteendeförändring (Nutbeam, Harris, 1999).

Frågeställningar

Med ovanstående som bakgrund har syftet preciserats i följande frågor som studien avser att besvara:

1. På vilka olika sätt beskriver handledare i LRF:s regi att lantbrukarna är mottagliga för information gällande säkerhet i arbetsmiljön?
2. På vilka olika sätt beskriver handledare i LRF:s regi lantbrukares medvetenhet om risker som föreligger i deras arbetsmiljö?
3. Vilka risker anser handledare i LRF:s regi kan vara möjliga faktorer kring varför olyckor sker?
4. På vilket/vilka olika sätt uppger handledarna att de arbetat för att öka lantbrukares riskmedvetenhet.
5. Hur uttrycker handledarna att utbildning bör arrangeras och genomföras för att höja riskmedvetenheten hos lantbrukare?

Material och metod

Då intresset låg i att ta reda på handledares olika uppfattningar av riskmedvetenhet och mottaglighet av information under utbildning hos lantbrukare valdes en kvalitativ ansats med intervjuer som insamlingsmetod. Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun var att förstå fenomen i vardagen ur den intervjuades eget perspektiv (Kvale & Brinkman, 2009).

Urval

Studien innefattade fem personer, fyra män och en kvinna (samt en sjätte person som ingick i provintervjun, den användes inte i studien). Intervjupersonerna blev strategiskt utvalda och de kontaktades under en handledarträff på LRF:s kontor. Ett sådant urval brukar kallas för bekvämlighetsurval, eftersom de personer som var tillgängliga användes i intervjuerna (Bryman 2002). Intervjupersonerna tillfrågades muntligt av intervjuaren om de ville delta i studien som tidigare presenterats under mötet. Under presentationen av studien nämndes också vad informationskravet, samtyckeskravet och konfidentialitetskravet innebar i studien.

Intervju

Semiinspirerad intervju var den teknik som användes, där kan intervjuaren gå in hur djupt denne vill på ett område och ställa frågor och följdfrågor för att utveckla svaren. Frågorna tar upp vissa teman men har en öppen karaktär för att intervjupersonen ska kunna ge uttryck för sin personliga uppfattning (Bryman, 2002). I den semiinspirerade intervjun har intervjuaren också mest chans att leda tillbaka intervjupersonen in på rätt ämne igen om denne skulle flyta ut alltför mycket, då är det lättare att återkoppla till det övergripande temat.

Material

Vid varje intervjutillfälle bifogades ett följebrev (se bilaga 1) samt ett medgivandebrev (se bilaga 2). Vid varje intervjutillfälle användes den av intervjuaren egenkonstruerade intervjumanualen (se bilaga 3). Vid användandet av intervjumanualen var det på förhand tydligt vad som skulle studeras, samtidigt som frågorna kunde bidra till att delar av intervjupersonens information gick förlorad. Av denna anledning var det ytterst viktigt att intervjuaren ställde frågor som hela tiden berörde ursprungsmaterialet och även att denne ställde frågorna på rätt sätt (Ryen, 2004).

Genomförande

Vid varje träff med intervjupersonerna på de olika mötesplatserna inleddes ett allmänt samtal som inte berörde ämnet som de sedan skulle intervjuas om. Detta skapade en avslappnad atmosfär mellan intervjuperson och intervjuare vilket Ryen (2004) anser vara viktigt för att skapa en god kontakt. När varje intervjuperson läst igenom följebrevet och skrivit under medgivandebrevet påbörjades intervjun. Inspelning av intervjuerna gjordes.

I början av varje intervju lästes först syftet med studien upp ännu en gång för att intervjupersonen skulle ha ytterligare en chans att förstå sammanhanget i frågorna. De fem frågorna i intervjuguiden ställdes till samtliga intervjupersoner och utifrån varje personligt svar ställdes olika följdfrågor som passade in för att få varje intervjuperson att utveckla sitt svar. Spontana följdfrågor ställdes beroende på vad och hur varje intervjuperson svarade. Detta krävde stor uppmärksamhet och lyhördhet av intervjuaren som också var uppmärksam och lyssnade på vad intervjupersonen sade och bekräftade vad denne berättat. Under intervjun bör intervjuaren också vara noggrann med att tänka på att vara tydlig vid ställandet av frågor och att låta intervjupersonen tala färdigt, samt att låta tystnaden tala (Kvale, 1997). Intervjuaren försökte avsluta varje intervju på ett positivt sätt och denne sammanfattade kort

vad denne uppfattat av intervjupersonen för att intervjupersonen skulle få möjlighet att förklara eller utveckla en fråga som kanske annars missförstått. I slutet gav intervjuaren varje intervjuperson möjligheten att lägga till eller ta upp något de ansåg hade missats vilket Ryen (2004) anser är viktigt för att inte information ska gå förlorad.

Intervjuerna upplevdes av intervjuaren som positiva. I nästan alla intervjuer uppstod en bra samtalsatmosfär mellan intervjuare och intervjupersoner där bägge var fokuserade. Det var en mötesplats intervjuaren ansåg som mindre lyckad att genomföra en intervju på, det var en vägkrog. Vägkrogen hade en störig och bullrig miljö med människor som ständigt rusade in och ut, vilket resulterade i att den pågående intervjun ofta stoppades för att sedan börja om och fortsätta inspelningen av intervjun när miljön blivit behagligare. Bandspelaren som användes under intervjuerna var diskret och mycket bra. Genom inspelningen av intervjuerna gavs en tydlig bild av vad som sades och framförallt hur det sades (Kvale, 1997). Längden på intervjuerna varierade, den kortaste intervjun blev åtta minuter lång och den längsta intervjun blev tjugofyra minuter.

Innehållsanalys

Intervjuerna analyserades med hjälp av kvalitativ, induktiv innehållsanalys. Innehållsanalysen var bra att använda sig av då fokus låg på att beskriva variationerna genom att identifiera skillnader och likheter i utsagorna från intervjuerna (Kvale & Brinkman, 2009). Skillnaderna och likheterna som påvisades i intervjuutsagorna delades in i kategorier under teman. Vid kategorisering och teman växer de sammanhang som har en stor betydelse. Intervjuaren bör vara väl insatt och förstå de sammanhang i vilket studien var genomförd, samt förstå och begripa det ämne som valts att studera. Viktigt för intervjuaren att komma ihåg är att den induktiva ansatsen präglas av att analysen av intervjuerna sker förutsättningslöst (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008).

Arbetsgången i innehållsanalysen

Varje intervju lyssnades noga igenom en gång efter transkriberingen, på så sätt kunde varje intervjupersons muntliga agerande förstås. Det var enkelt att höra på rösten om intervjupersonen förstått frågan, om denne var osäker eller fundersam med mera (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008). Sedan gjordes en mindre textanalys där varje analysenhet lästes igenom ordentligt, några gånger för att intervjuaren ska kunna bilda en uppfattning om vad som egentligen hade sagts under intervjun, här fick intervjuaren tänka på att vara induktiv, förutsättningslös. Samtidigt namngavs varje analysenhet med siffrorna 1- 5 (för antalet intervjuer). Varje analysenhets blad namngavs också med den tidigare angivna siffran för att underlätta i den senare delen av analysen. Intervjuaren tänkte också efter noggrant hur intervjun hade känts, vad som gått bra och vad som gått mindre bra (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008).

Efter den grundliga genomläsningen började identifieringen av meningsbärande enheter. Meningsbärande enheter är ord, meningar och stycken av texten. De enheter som svarade mot syftet kondenserades. Vid kondenseringen var det viktigt att innehållet bevarades och att inget betydelsefullt försvann. Varje nerkortad meningsenhet som kondenserats fick en egen kod. Koderna varierade men de flesta var på 3- 10 ord som beskrev hela den ursprungliga meningsbärande enheten bra. Hittills i analysprocessen hade den manifesta analysen gjorts. Den manifesta analysen beskriver det som står i analysenheterna (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008).

Efter det sorterades koderna i underkategorier efter att hänsyn tagits till skillnader och likheter. Sedan sorterades de olika underkategorierna till större, passande enheter som kallas för huvudkategorier. Huvudkategorierna blev sedan slutliga, övergripande teman. Denna del av analysen med kodning, kategorisering, huvudkategori och teman kallades för latent och här gick intervjuaren djupare in i texten och analyserade ytterligare. De slutliga temana baserades på analysenheternas helhet och innehållet i kategorierna och de latent, underliggande budskapen, temana utgör en röd tråd (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008).

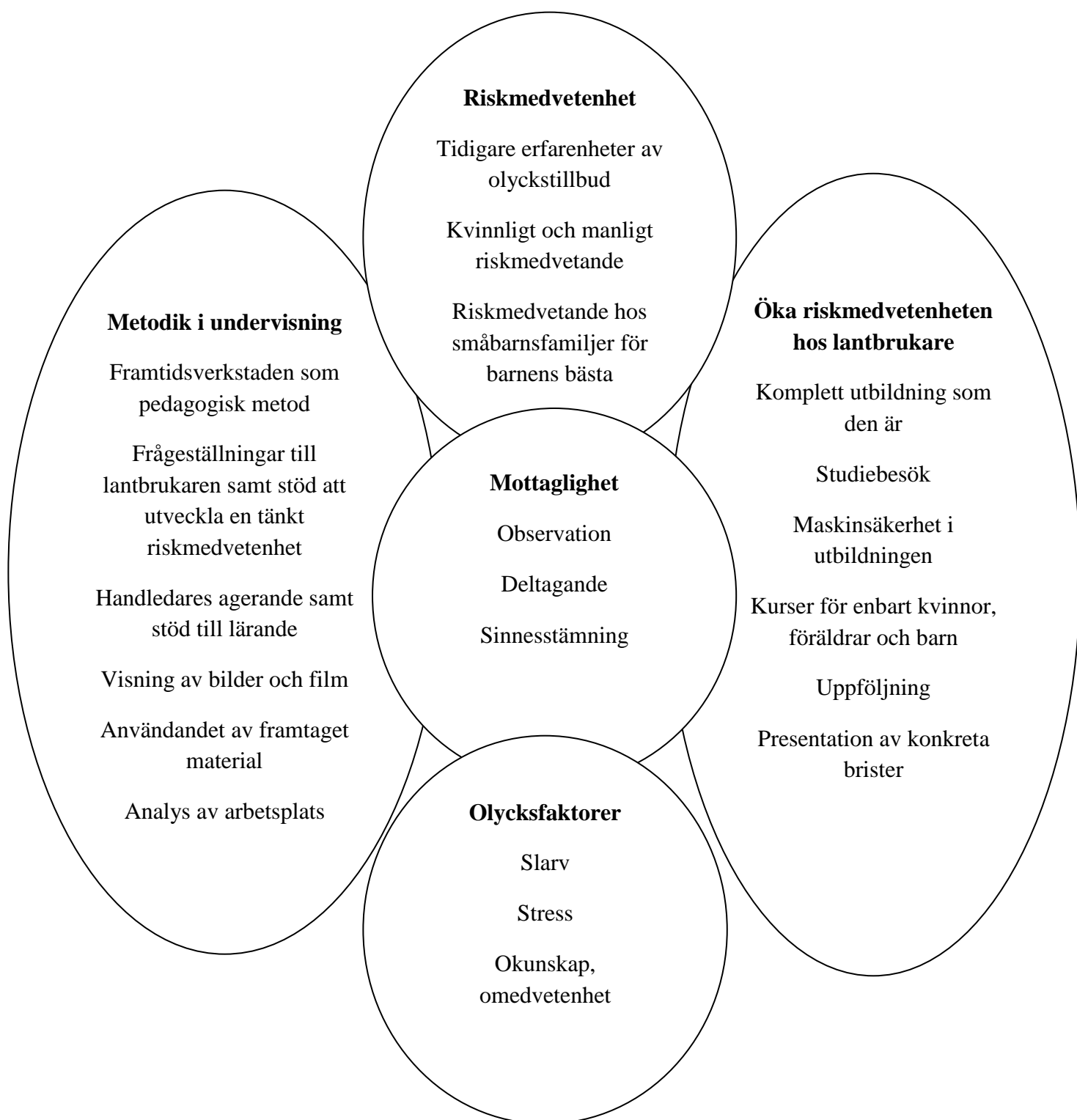
Etiska överväganden

Under ett handledarmöte på LRF:s kontor i Höör var alla handledare i Skånes län samlade för en återträff och genomgång av utfört arbete under årets gång. Under mötet presenterades studien och dess upplägg muntligt samtidigt som deltagarna tillfrågades att fundera över om de kunde tänka sig att delta i en intervju. Intervjuaren nämnde att några personer skulle väljas ut för en intervju samt att det var frivilligt att delta och att deltagaren när som helst under intervjun kunde avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2011). Ett urval gjordes utifrån vilka personer som varit intressanta under mötets gång. De tillfrågades om de kunde tänka sig att bli intervjuade och samtidigt inspelade. Då alla tillfrågade personer sa ja och var positiva till studien gavs informerat samtycke av samtliga (Vetenskapsrådet, 2011). Information om att ingen person kom att kunna identifieras i det slutliga arbetet samt att inga namn kom att publiceras i arbetet tydliggjordes också, all data beskrevs kom att behandlas konfidentiellt (Vetenskapsrådet, 2011). Vid presentationen av studien under mötet erbjöds LRF ta del av det slutliga arbetet om de var intresserade (Ejlertsson, 2003). Deltagarna på mötet höll med om att det kunde vara intressant att få ta del av arbetet för att kunna förbättra framtida arbete inom riskmedvetenhet hos lantbrukare. För att vara helt på den säkra sidan fick varje intervjuperson läsa följebrevet som förklarade undersökningens syfte, vilka som kom att göra undersökningen samt stod där beskrivet hur konfidentialiteten kom att behandlas. Sedan fick de även skriva på medgivandebrevet som bekräftade deras deltagande innan intervjuerna inleddes (Ejlertsson, 2005).

Resultat

Resultatet blev tydligt när transkriptionerna av intervjuerna bearbetades, utifrån dessa gick det att se tydliga, centrala teman. Temana blev tydliga då intervjupersonerna ständigt återkom till dessa. Temana delades in i fem huvudkategorier. De fem huvudkategorierna fick i sin tur underkategorier. Nedan kommer en översikt på de kategorier som vuxit fram vid tolkningen av det empiriska materialet. De översta rubrikerna i figurerna är huvudkategorier och skrivna i fet text, de övriga är underkategorier.

Figur 1. En översikt av resultatdelens huvudkategorier och underkategorier

Genom en sammanfattande utläggning av kategorierna och med hjälp av intervjupersonernas uttalanden presenteras resultatet utifrån den bearbetning och analys som gjorts. I texten kallas intervjupersonerna för 1, 2, 3, 4 och 5. I texten finns huvudkategorierna beskrivna i form av rubriker för att sedan följas av underkategorier.

Mottaglighet

Av intervjuutsagorna framkom olika sätt att vara mottaglig på hos lantbrukare under kurserna.

Observation

Av intervjuutsagorna uppmärksammas hur människor fungerar i olika situationer och det är inte säkert att den som hörs och syns mest är den som tagit åt sig all information. En person kan vara en slags observatör, denne är intresserad och lyhörd men observerar snarare än deltar i diskussioner och liknande. Lantbrukaren påverkas mer och blir mer mottaglig under de övningar där deltagarna får diskutera med varandra och där de får tänka efter själva ordentligt.

Ibland kan det vara en person som man tror sitter och sover men som egentligen är den personen som lyssnat mest [...] Men eh, när dem eh, själva får tänka till och göra egna arbeten, då, framförallt diskutera med varandra, då, eh, kommer det, då tror jag att de är mycket mer mottagliga, 4.

Deltagande

Ett annat sätt som intervjupersonerna märkt att lantbrukarna är mottagliga på är antalet deltagare till kurserna. De lantbrukare som kommer till Tre Träffar förefaller mest mottagliga eftersom de självmant valt att delta. De vill få en ökad kunskap och förståelse för hur de kan förbättra sin arbetsmiljö och göra den säkrare och eventuellt kunna förhindra att olyckor sker.

Jaa, de som kommer till kurserna de, de har varit mottagliga. [...] Jag har inte hört någon som tyckt att en kurs har varit dålig, 1.

Jaa, eh, och det är väl så att de som kommer på kurserna, det är väl dem som är mottagliga, 5.

Ur intervjuutsagorna framgår en enighet om att de lantbrukare som kommit till kurserna disponerar sin tid och prioriterar *Tre Träffar*.

De som har mest tid och sådär, vidare. Nu är det ju de som egentligen behöver gå kurserna som vi ska jaga fatt i, 2.

Sinnesstämning

De lantbrukare som kommer till kurserna har ofta en öppen sinnesstämning till *Säkert Bondförnufts* projekt. Projektet som vädjar till att minska olycksfall inom lantbrukssektorn är en viktig del av vardagen för en lantbrukare och ett ämne som ofta ligger nära personen i fråga. De lantbrukare på kurserna med ett sinne som tillåter förändring och förbättring anses av handledare vara de som ofta är mest mottagliga för information jämfört med de som kom men som hade en mer negativ inställning .

Så att det är de lättare som vi får med oss och de öppna, de med öppna, öppet sinne som vi har på kurserna klart, 1.

Och så måste det vara någonting som ligger dem nära, det är någonting dem känner igen, 4.

De lantbrukare som kommer till kurserna är ofta vana att gå på studiecirkel och liknande och kanske är de aktiva inom någon styrelse vilket gör att de anses som mer mottagliga.

Och är engagerade och lite grann aktiva och med i studiecirkel och då är de ju mer mottagliga, 1.

Ur en intervjuutsaga belyses att mottagligheten kan vara varierande beroende på var lantbrukarna bor och att det ibland kan vara svårare att påverka vissa områden.

Och eh, ja vissa områden är väldigt svåra att nå till, de säger att nae, nej, det där behöver inte vi va, 1.

Riskmedvetenhet

De lantbrukare som kommer på kurserna anses mer benägna att upptäcka de risker som kan finnas på den egna arbetsplatsen och hos intervjupersonerna har det framkommit olika tankar kring vad riskmedvetenhet innebär.

Tidigare erfarenheter av olyckstillbud

De lantbrukare som kommer på kurserna anses mer benägna att upptäcka de risker som kan finnas på den egna arbetsplatsen. Äldre lantbrukare upplevs som väl riskmedvetna, äldres långa yrkeserfarenhet och eventuella erfarenheter från olyckor spelar in på dess riskmedvetenhet men även yngre personer som råkat ut för olyckor anses vara väl riskmedvetna.

Och sen, man eh, kan eh, förvåna sig att särskilt många då, äldre som ja, till och med, ja dem, ja kanske att dem har, ja ofta har varit med om olyckstillbud och att dem är väldigt hm..., eh, medvetna om riskerna, 5.

Kvinnligt och manligt riskmedvetande

En annan upplevelse är att män och kvinnor tänker olika vad gäller säkerhet och risker. Kvinnor oroar sig och bekymrar sig betydligt mer för barnens säkerhet än vad männen gör, männen är mer lugna. Samtidigt som det i samma utsaga sammanfattningsvis framgick att kvinnor och män tänker lika mycket på säkerheten överlag.

För att man har ju lite olika, olika tänk som eh, som man och kvinna. Och kvinnorna tänker ju mer kanske på barnens säkerhet än vad männen gör. Eller de oroar sig mer. Jag tror att männen tänker mer eller lika mycket men kvinnorna kanske mer, varenda dag oroar sig, 4.

Min tolkning är att det har förekommit en skillnad, en könsaspekt angående riskmedvetenhet hos lantbrukare. Tankar kring vad som är typiskt manligt och kvinnligt framgår ur intervjuutsagan där personen först framställer de olika könen på olika sätt för att sedan generalisera till en slutsats som förmildrar skillnaden som först påvisats mellan könen.

Riskmedvetande hos småbarnsfamiljer

Småbarnsfamiljer är noggranna med att skapa en säker och trygg miljö på gården för att skydda sina barn. Småbarnsfamiljer vidtar ofta säkerhetsåtgärder och finner lösningar som skyddar barnen från att råka ut för olyckor. Småbarnsföräldrar är noggranna med att sätta upp regler för barnen, som att dessa inte bör vistas inom vissa områden och att de inte leker på platser där maskiner kan färdas.

Men det visar att de har, de har ett risktänk därför att de har ju sina barn och de tänker mycket på sina barn och då tänker dem okej, då måste vi göra allt, för att vi ska bli säkra va, 1.

Olycksfaktorer

Det finns olika faktorer som kan vara anledningar till att olyckor sker. Olika faktorer kan tillsammans bidra till att olyckor sker, likväl kan en ensam faktor ge upphov till en olycka.

Slarv

Av utsagorna framgår att slarv är en av alla faktorer till att olyckor sker. Slarv är vanligt förekommande hos lantbrukarna enligt intervjuutsagorna. Lantbrukare förefaller slarviga när det kommer till säkerhet på gården och slarv kan bland annat uppkomma i samband med tidsbrist eller när lantbrukaren tar lättjefullt på alltför många situationer.

Det är nog genomgående. Man vet om riskerna men man tänker det här händer inte mig, 1.

Slarv kan beskrivas som att lantbrukarna är väl medvetna om att det finns risker men de skapar en attityd genom att tro att ingen olycka händer dem. Intervjupersonen uttrycker detta ansvarslösa sätt som början till ett dåligt beteende.

Det är nog dåligt beteende sen ändå liksom på något sätt, för att dem, dem vet om riskerna som finns, 4.

På stora som små lantbruk idag är det inte ovanligt att det finns brister i arbetsmiljön. Det kan vara ett redskap som gått sönder som lantbrukaren inte hunnit laga, eller som denne kanske glömt bort att laga och ställt av för säsongen för att sedan ta fram trasig igen, nästa år. Det kan vara mindre saker som trasig utrustning, slitna redskap och trasig klädsel som påverkar arbetet negativt och kanske under tid ger upphov till en olycka. Många lantbrukare har brister hemma på gården som bidrar till minskad säkerhet och kanske rent av utgör livsfara. Då lantbrukaren vet om riskerna anser denne att det inte är någon fara och felet behöver inte åtgärdas med detsamma. Denne lantbrukare undkommer ibland olyckan som står för dörren, men risken att någon gång råka ut för en olycka med de förutsättningarna är väldigt stor.

Ja, jag har hållit en del kurser och även individuellt gårdsbesök hemma hos dem och gå igenom gården. Där det visar sig att de är medvetna om riskerna men ändå liksom, en del av dem: Det får jag göra sen, 2.

Så där finns en medvetenhet, men jag har också träffat på fall där det liksom: Jaa, ja det är klart, det borde man göra. [...] Aah, där borta, aa, det är ju det. Det måste vi göra vid och, 3.

Stress

En annan bidragande faktor till varför olyckor sker framgår ur intervjuutsagorna var stress. Stress kan ha olika karaktär och yttra sig psykiskt och fysiskt i olika grader. En vanlig stressfaktor hos lantbrukaren är den ständigt växlande väderleken som framförallt påverkar all form av växtodling men även leveranser av spannmål och djur. Den största stressfaktorn hos lantbrukare är oftast ekonomin. Ekonomin inom lantbruket är för det mesta oviss och växlande, svår att förutse och svår att påverka och priserna är väldigt varierande på grund av efterfrågan och tillgång. Lantbrukare har generellt sett en önskan om bättre lönsamhet i verksamheten. Det är ständigt stora utgifter i lantbruket och ibland täcker inte inkomsterna alla utgifter och detta leder till att lantbrukaren ofta är stressad för att denne känner ekonomisk press. När denna typ av stress drabbar lantbrukaren är risken för att en olycka ska inträffa stor. En vanlig önskan hos lantbrukares är att inte känna den ständiga stressen över lönsamheten.

Men många drar ju fram då att: Ja, det ska vara ingen stress och det som att eh, lönsamheten kommer upp väldigt högt och man inte behöver eh, jäkta för att få in mesta möjliga pengar, 5.

Stressen påskyndar människan att göra olika handlingar utan att först tänka efter ordentligt vilket kan bidra till att säkerheten inte prioriteras. Det är ofta en stressad lantbrukare som råkar ut för olyckor.

ja, det tror jag, alltså det har varit bråttom och då, då, då ska det gå undan som man säger va och då ska man göra det och då tänker man inte så mycket på att vara försiktig kanske, 1.

De är väl ofta väl medvetna om riskerna va, men sen kommer det så många men emellan va, att det är bråttom och aa, det är inte tid nu och jag gör det sen, 3.

Okunskap, omedvetenhet

Många lantbrukare struntar inte bara i att tänka på att arbeta säkert, vissa är kanske rent av okunniga om de olycksrisker som finns. Okunskap är brist på kunskap och kunskapen ökar genom utbildning, vilja att lära sig och ett mer öppet sinne för förändring. Av intervjuutsagorna framgår just okunskap som en möjlig orsak till varför olyckor inträffar

lantbrukare. Ibland kan det finnas en viss okunskap hos lantbrukare och vissa av dessa saknar ett påtagligt säkerhetstänkande när de arbetar på gården. Lantbrukare som kanske är okunniga och omedvetna kring olycksrisker på *Tre Träffar* kan få nya, positiva erfarenheter och praktisera övningar för att öka sin riskmedvetenhet efter avslutade kurstillfällen.

Sen finns där en del, kanske främst de som jobbar själva som eh, som säger att aeah, jag, jag vet precis hur, hur jag ska göra och det har ju ordnat sig och gått bra alla dessa år. Men sen efter ett tag när man då, när de kommer i en grupp då som, när man då eh, så att säga spånar på det viset att man tar fram alla risker under de här *Tre Träffar*, 5.

Så tror jag också att då kan dem liksom få en jaha- okej, det här kan. Hur ser det ut hemma hos mig?- och så kan de påverka någonting, 1.

Metodik i undervisning

För att intervjupersonerna ska kunna påverka deltagarna att gå på *Tre Träffar* som leder till en ökad insikt i varför olyckor sker och en ökad riskmedvetenhet används olika undervisningsmetoder.

Framtidsverkstaden som pedagogisk metod

Under intervjuerna av handledarna framgår det att intervjupersonerna utgick från och använde sig utav en pedagogisk metod i undervisningen som heter *Framtidsverkstaden*.

Framtidsverkstaden förutsätter att deltagarna utifrån sina egna villkor, möjligheter, förutsättningar och engagemang skapar idéer, planer och åtgärdsprogram. Denna metod ställer krav på intervjupersonerna att vara uppmärksamma och lyhörda för vad lantbrukarna har att säga. Intervjupersonerna uttrycker metoden på liknande sätt där de beskriver hur metoden verkar vara fri och ge anspråk på hur viktigt det är att låta alla individer delta, ta plats och lyssna till vad deltagarna har att säga.

Ja då den pedagogiska modellen är då något som man kallar för Framtidsverkstaden. De säger att man plockar, plockar fram alla, 5.

Och sen tror jag också det är jätteviktigt att, att släppa fram alla, eh, där finns också en modell för det som vi lärde oss här, 1.

Framtidsverkstaden är den modell som intervjupersonerna använt i undervisningen och genom den väljer lantbrukarna att själva engagera sig för att ändra sitt beteende och agerande i lantbruket. Flera intervjupersoner uppgav i intervjuerna att de tyckte *Framtidsverkstaden* var en bra metod som de kände att de hade med sig under undervisningen och använde.

Framtidsverkstaden är jätteviktig, ja, ja. Jag använder den väldigt mycket, 4.

Det är en mycket bra metod, 2.

Jag tycker det är bra för att det, det aktiverar eleven och inte läraren, 3.

En dialog går ut på att föra ett samtal och utveckla resonemang, för att detta ska upprätthållas krävs ett visst engagemang hos de inbegripna personerna i samtalet. Av utsagan framgår att en lättare väg väljs att gå som eventuellt är mer bekväm men som också leder till att ansvaret för diskussionen läggs över helt på deltagarna. Uppfattningen om att Framtidsverkstaden möjliggör ett mindre aktivt engagemang för den som håller i utbildningen känns som ett missuppfattande och dennes uppfattningar skiljer sig från övriga intervjupersoners uppfattningar.

Frågeställningar till lantbrukaren som stöd att utveckla en tänkt riskmedvetenhet
Ur intervjuerna har det framkommit att ett vanligt sätt att arbeta på under utbildningen är att handledare ställer frågor till deltagarna under utbildningen för att väcka tankar som berör säkerhet.

Och det är ju det som är vårt syfte, att liksom väcka tankegångar och säkerhetstanken, 3.

När handledarna ställer frågor måste lantbrukarna själva tänka efter och reflektera över hur de på egen hand kan ändra sitt beteende och utveckla sitt säkerhetstänkande. Ur intervjuerna framgår att lantbrukarna nästan alltid själva kommer på vilka risker som finns och varför olyckor sker genom frågeställande.

Och sen har vi ju jobbat med någonting som heter Framtidverkstaden där vi då ställer frågor där lantbrukarna själva får, får komma med svaren. [...] Det är ju mycket viktigt med det här att eh, ställa frågor, så att de själva får tänka.[...] De eh, får de själva tänka om man själv ställer frågor till deså, så kommer de nästan alltid på alla, alla riskerna själv och, och varför olyckor händer och så vidare, 4.

Av utsagor från intervjuerna framgår att det ibland kunde uppstå tystnad under kurstillfällena, eller att andra spända situationer inträffade som gjorde att undervisningen avstannade. Vid sådana tillfällen kunde intervjupersonerna utnyttja sin kunskap om metoden som gav dem möjlighet att ställa frågor till lantbrukarna och på så sätt bidrog detta till att de kunde återuppta undervisningen problemfritt igen.

För det mesta så har de kommit igång av sig självt men det, det är lite trögt i början och då får man, då har man lite hjälp- frågeställningar, 5

Av utsagorna framgår det att intervjupersonerna hade olika metoder för att speciellt engagera och påverka lantbrukarna att bli mer riskmedvetna. En metod för att alla deltagare skulle få ordet och möjlighet till att tala var att varva mellan att låta de som räcker upp handen få ordet och att välja att gå genom hela gruppen systematiskt och fråga vad var och en vad de hade för åsikter.

Jaa, att man eh, rätt som det är så låter man alla få ordet så går man från vänster till höger, 1.

Det framgick också en annan, mer fysisk metod ur intervjuerna, denne beskrivs få deltagarna att medverka ytterligare och bli mer riskmedvetna genom utbyte av erfarenheter. Genom att flytta undan borden i lokalen och be deltagarna att sätta sig på stolarna runt i en ring leder det till att deltagarna börjar diskutera mer med varandra. Under diskussionen gick någon ur cirkeln fram till tavlan och skrev upp det som framkommit genom diskussionen. På detta vis väcktes deltagarnas engagemang.

Utan bort med borden och så satt man runt med och snackade i princip och eh, drog fram och skrev upp problem som man upplevde och diskuterade dem farorna och eh, 3.

Handledares agerande

Tanken med *Tre Träffar* är att handledare ska få lantbrukare att tänka till innan handling, att skapa en ökad riskmedvetenhet. Genom analysen framgår att intervjupersonerna var noggranna med att presentera vad dess roll som handledare innebar och på vilket sätt de arbetade för att öka riskmedvetenheten hos lantbrukare. De berättade att de känner ett stort ansvar för att inte ta över för mycket och att inte vara för ledande och styrande under kurstillfällena.

Och sen låter man dem själva, själva utveckla det så att man inte styr för mycket, 1.

Det är ju väldigt, vi har ju väldigt viktigt som handledare att vi inte på något sätt säger till dem vad de ska göra, 4.

Vid analysen av intervjuerna visade det sig att intervjupersonernas roll under kurserna är att leda lantbrukaren till att själv komma fram till olika lösningar på problem. När handledaren uppmuntrar deltagarna till samtal och inledning av diskussioner mellan deltagare är det vanligt att denne drar sig tillbaka och betraktar utgången.

Alltså när de kommer med idéer och när dem blir pratsamma och när dem liksom, ja, tycker det här är kul. Får... Så som jag försöker jobba som handledare är det ju att starta upp eeh, och få igång ett resonemang och en liten debatt och sen då drar jag mig tillbaka. [...] Personligen tror jag inte att jag har fått dem till så mycket utan jag har ju bara försökt att starta, starta själva debatten och tänket och att dem börjar prata själv och sen när det väl har kommit igång så är det nog hela gruppen som påverkar, påverkar till ett annat tänk, 1.

En intervjuperson påpekade hur viktigt det var att låta samtliga vara med, att släppa fram alla, och inbjuda till samtal och diskussion. Intervjupersonen tyckte att det är ett bra sätt att ge plats för människor som annars inte är så öppna och få dem att delta i övningar där denne får stå till svars och agera.

Även om du är väldigt blyg så tror jag att i, i alla sammanhang där du själv får vara med aktivt och prata, och, och delta, eh, så blir det mycket bättre resultat, 4.

Visning av bilder och film

Under *Tre Träffar* har intervjupersonerna förutom att ställa frågor till lantbrukarna även undervisat genom att visa bilder via PowerPoint med tillhörande, förklarande texter. Under ett kurstillfälle har det redovisats enklare statistik över olycksrisker och olika tillbud. Handledarna har också delat med sig av tips för att förbättra och förändra olika arbetsmoment i det dagliga arbetet på gården. Under *Tre Träffar* har en av de viktigaste delarna i undervisningen varit att visa verklighetsbaserade filmer där lantbrukare berättar om olyckor som inträffat, vilka följder de haft och hur de inblandade har kunnat gå vidare i livet och eventuellt fortsatt sitt arbete på gården. När verklighetsbaserade filmer visas tar människor ofta till sig de viktiga budskapen och påverkas. Filmerna har fått kursdeltagare att själva tänka efter ordentligt utan att handledaren ställer känsliga frågor till dem.

Film, alltså, film är jättebra! 4.

Användandet av framtaget material

I det empiriska materialet har det framkommit att intervjupersonerna tyckt att lantbrukarna lättast tagit till sig information muntligt, antingen genom frågeställningar, eller genom att titta på bilder och film. Därför har det också varit några av de vanligaste sätten för handledarna att undervisa på under utbildningen av lantbrukare. Det finns dock ett speciellt framtaget material i form av en pärm med relevant information angående säkerhet på gården. Ur en intervjuutsaga nämndes att pärmen inte använts särskilt mycket av någon handledare under kurserna, utan att den mest har fungerat som ett uppslagsverk att titta i för lantbrukaren när denne kommit hem.

Dom tycker ju inte om att läsa av papper, så därför har vi ju inte använt pärmen. Men den finns ju där som ett uppslagsverk om någon skulle vilja, 4.

Analys av arbetsplats

När lantbrukaren utbildats i bland annat gårdssäkerhet gäller det att själv ansvara för att utnyttja den nya kunskapen. Det är viktigt att lantbrukaren själv genomför en riskanalys av sin gård.

Och även kanske, eller inte kanske, även då, att de analyserar sin arbetsplats, 1.

Efter *Tre Träffar* finns också möjligheten till ett enskilt *Gårdsbesök* för kursdeltagarna, vilket betyder att handledaren kommer ut till gården och går igenom riskerna tillsammans med lantbrukaren och gör sedan en riskanalys och en åtgärdsplan.

Så nu eh, nu nästa gång så har vi då en annan film och så går vi vidare med lite samma tema, men eh vi och så gör vi upp en, vi gör en eh, en riskanalys, på pappret så att säga och att man gör en eh, en vad ska man säga... en plan på liksom faror som kan hända på listan och eh graderar dem och när man ska ha gjort vid dem så att man kan, kan sätta den på verkstadsdörren. Det är ju som en påminnelse- för det blir ju lätt att jaa: Det gör jag sen det där. Vi är likadana allihop. Haha, 3.

Och så gör man en prioriteringslista där man prioriterar vilka faror man tycker är dem allvarligaste och var man, varför dem har hänt och så vidare, 4.

Ja med utgångspunkt från det, den och så då, när man kommer in på ett, från identifiera risker, hur dem finns på olika sätt och att sen åtgärda och visionen om det, där det inte händer någonting och det är bra. [...] Men har man då ett gårdsbesök som tar två timmar då tillexempel så har man ju kommit en bit att man går runt på gården och går igenom rutiner och hur man jobbar, vad som kan, vad risker är! 5.

Ett sätt för handledarna att vara verksamma på genom utbildningen av lantbrukare för att öka dess riskmedvetenhet har varit att finnas till hands vid erbjudanden av *Gårdsbesök* och att vara öppna för att hjälpa och stödja dessa under bland annat riskanalysprocessen. Det är självklart frivilligt för lantbrukaren att göra analysen och handledarna har inte till uppgift att kontrollera och styra denne genom processen.

Och att man då tar fram eh... Vad ska man säga...vi säger att man identifierar olycksriskerna på olika vis och om det är , vad ska man säga, att det är...material som är fel på, eller byggnadskonstruktioner som är fel på eller att underhåll är fel på eller det är egna... Det är.. eh, vad säger man eh, det är, ah, vad ska man säga, hanteringen av situationen, det är fel, hos en själv, 5.

Öka riskmedvetenheten hos lantbrukare

Olika förslag på hur utbildning i framtiden ska kunna påverka och öka riskmedvetenheten hos lantbrukare ytterligare har framkommit av intervjuutsagorna.

Komplett utbildning

Av intervjuutsagorna framgår att det nuvarande kursupplägget av *Säkert Bondförnuft* var uppskattat och bra, *Tre Träffar* upplevdes inbegripa väldigt mycket och deltagarna var positiva till kurserna.

Jag tycker det här alltså, grundkonceptet, i detta här som vi har, där vi har gått kursen och det, det har, hur ska vi driva det, det har varit rätt väl genomtänkt så att, det har ju, har blivit kompletterade med det här första hjälpen och dem bitarna i eh, så att eh, och dem jobbar vidare på så att eh, utvecklar vi dem också! [...] Metoden inbegriper väldigt mycket, speciellt med första hjälpen kurskvällen, 3.

Utan de har tyckt att det här var bra och det här borde fler göra! Eh, eh, det har jag upplevt, 1.

Eh, annars tycker jag *Tre Träffar* är jättebra upplägg på kurs och även eh, gårdsbesöken, 4.

Aktiviteten i *Tre Träffar* med föreläsare från Civilförsvaret upplevdes som ett uppskattat inslag och det var en önskad aktivitet att fortsätta med då den även uppskattades av kursdeltagare.

Ja sen har vi ju då eh möjligheter nu som vi kan ta in Civilförsvaret, och ehh, hjärt- och lungräddning åh lite. Och det är det intresse för! 3.

Tankar kring vad som gjorde *Tre Träffar* till en bra utbildning berörde hur viktigt det är att lantbrukaren hinner komma hem och smälta all information denne fått under kvällen för att till nästa kurstillfälle ha större kunskap och är återigen vara mottaglig för ny information.

Det är dem kurserna, det som vi har i utbyte är kurser, tre träffar, det bästa, därför att du hinner smälta, 2.

Studiebesök

Under analysen av det empiriska materialet gick det att urskilja olika önskningar och idéer om hur utbildningen skulle kunna utökas, förbättras och förändras. Intervjupersonerna tycks under en längre tid ha funderat på möjliga lösningar och förändringar som skulle vara möjliga. Under intervjuerna urskiljdes bland annat en önskan om att anordna studiebesök på gårdar med olika inriktning så att varje lantbrukare skulle kunna få ut det mesta av studiebesöket på gården med den aktuella produktionen på. Vid ett sådant studiebesök skulle deltagarna se lösningar på problem och åtgärder för en förenklad, säkrare och förbättrad arbetsmiljö och kanske skulle också deltagarna dela med sig av egna erfarenheter som kan vara till nytta för andra.

Jo, när man tänker efter så är det ju, det är ju så man skulle kunna utveckla den här då, kanske då skulle man inte ta en, utan att det var kurs för kurs, utan man tog inriktning, vad man sysslar med och hade en form av studiebesök. [...] Ja, alltså när man är färdig med detta, att man då hade en extra gång där man då kunde ha ett studiebesök på en eh, en gård med ens egen inriktning där man kommer på bra lösningar, 5.

Maskinsäkerhet i utbildningen

Ytterligare en aspekt av nytänkande som berör förändring i utbildningen har varit att uppmärksamma hur viktigt det är att säkerheten kontrolleras även vid köp och inbyten av maskiner. Detta ställer ytterligare krav på lantbrukaren och maskinförsäljare. De måste bli mer medvetna och noggranna så att maskiner och utrustning är i fullgott skick vad gäller säkerhetsdetaljer.

Skulle man gå vidare någonstans så skulle man ju diskutera på maskinsidan med de företagen som säljer med eeh, jordbruksmaskiner. [...] Så att man har ett säkerhetstänk redan vid köpen, inbyten av maskiner, 2.

Kurser för enbart kvinnor, föräldrar och barn

Ytterligare en aspekt av nytänkande som berör förändring i utbildningen har varit intresset för kurser till enbart kvinnor. Utbildning med träffar och kurstillfällen, speciellt arrangerade för lantbrukare och eller deras familjemedlemmar i olika åldrar skulle vara en lösning till att påverka fler människor. LRF har tidigare anordnat träffar för enbart kvinnor och även en träff med fokus på yngre barnfamiljer. Mötet skedde på ett stort lekland så att barnen kunde underhållas samtidigt som föräldrarna hade kurs. Dessa arrangemang skapar en större medkänsla och dessa träffar var även uppskattade av deltagarna.

Så det är ju ett sätt, att man också delar upp det, så att man har kvinnor för sig och män för sig. Och sen har vi ju även haft här inne på Andys lekland här nu för att, alla unga familjer med barn har lekt på Andys lekland och sen har vi haft kurs för föräldrarna, 4.

Och vi hade i fjol var det väl oh, eh... Det var väl i fjol som vi hade barnen så lite extra påhitt för barn, 1.

Uppföljning

Av en utsaga framgick en önskan om uppföljning av kurstillfällena som en ytterligare, inkluderande del i utbildningen. Genom att ha en uppföljning av kurserna påminns lantbrukarna om de kunskaper de tidigare erhållit på *Tre Träffar*. En uppföljning eller återträff gör det också lättare för lantbrukarna att ställa frågor kring säkerhet som dykt upp under tidens gång och diskutera med andra lantbrukare.

ja, en uppföljning. För man känner ju att man. Det är ju väldigt viktigt med de här *Tre Träffarna* och alla är ju jätteengagerade. Sen går det ju ett halvår eller några månader och då känner man ju att det hade varit intressant att, att ge dem en liten väckarklocka, för det är ju oftast att man glömmer ju fort, 4.

Presentation av konkreta brister

En lösning för att ytterligare få lantbrukare att tänka mer på säkerheten och få en uppfattning kring vad som bör och inte bör göras för att minska olyckor skulle vara att visa upp olycksexempel för lantbrukare under *Tre Träffar*. Det skulle vara bra att försöka simulera verkliga situationer som inträffat från olycksplatser och även visa upp material, maskindelar, utrustning, verktyg, tillbehör med mera som varit orsak till eller en del av olyckan.

Eh, sen tor jag också att när man, när man har eh.. Där lantbrukare samlas om man kan ha en liten monter att visa upp sådant som har hänt med trasiga brister, materiell utmattning, trasiga prylar, eller om man redovisar olyckor, 1.

Diskussion

Diskussionen bygger på utvalda delar av resultatet i studien som jämförts med annan forskning inom området samt kommer egna reflektioner att tas upp. Detta kommer att följas av en metoddiskussion och en konklusion.

Handledarna uttryckte att den upplevda mottagligheten hos lantbrukarna kunde ta sig olika former. När en deltagare under kurstillfällena var tyst och lyssnade på övriga kursdeltagare sågs denne av handledare som en observatör, denne var ofta intresserad och lyhörd men mindre deltagande i diskussioner. Enligt Stensmo (2002) tydliggörs människor som observatörer. När en människa observerar en aktör förs envägskommunikation där observatören registrerar vad aktören gör och säger. När en människa observerar svarar denne ofta på tilltal men tar sällan egna initiativ till samtal. Sammanfattningsvis behöver inte deltagare vara mindre intresserade av ämnet för att de är mindre aktiva i diskussioner.

Ett annat sätt att förstå graden av mottaglighet hos lantbrukarna ansåg handledarna var att se till antalet deltagare på kurstillfällena. Ur resultatet gick det att se att handledarnas uppfattningar var att de lantbrukare som valde att gå på kurserna var de som var mest benägna och intresserade av att få en ökad kunskap om förståelse för hur de kan förbättra arbetsmiljön så att den blir säkrare vilket minskar risken för att olyckor sker. Dessa lantbrukare var enligt handledarna mest mottagliga och de tycktes se att de lantbrukare som hade ett mer ”öppet sinne” föreföll mer benägna till förändring och förbättring än de lantbrukare som hade en mer negativ inställning till kurserna. Enligt handledarna är det lantbrukare med ett ”öppet sinne” som är mest mottagliga för information. Utifrån det sociokulturella perspektivet går det att se att handledarna upplevde att de lantbrukare som kom till kurserna hade ett starkt behov av att få utbyta kunskap med människor i samma bransch. I likhet med vad Säljö (2011) talar om kände handledarna att lantbrukarna hade chans att utvecklas och lära sig genom att delta på kurserna och diskutera eventuella problem med andra yrkesverksamma inom jordbruket. Det sociokulturella perspektivet i studien speglas främst i att lantbrukare tillsammans med andra diskuterar och byter erfarenheter under kurstillfällena. De lantbrukare som deltar i kurserna lägger värde i att träffa andra människor med liknande bakgrund och på så sätt, genom samtal med andra skaffa sig nya kunskaper.

Ytterligare ett sätt att uppfatta detta fenomen med att de lantbrukare som kommer till kurserna är mer mottagliga för information men som också är motsägelsefullt gentemot det sociokulturella perspektivet är att utgå från operant betingning. Skinner menar att utveckling hos människan sker i form av att denne får erfarenheter genom handlingar och i konsekvenser som följer i samspelet med omgivningen (Skinner, 1974). När lantbrukare tagit beslutet att

delta i *Tre Träffar* kan de efter de genomförda kurstillfällena med handledarledda övningar få enskilda erfarenheter att applicera i verkligheten. Skinner konstaterar att utveckling äger rum därför att människan ändrar sig genom att förändra sin omvärld (Jerlang et al. 1988). Skinners konstaterande kan kopplas till att utvecklingen hos lantbrukaren är dennes eget ansvar. Om lantbrukare ser positivt på *Tre Träffar* kan dessa uppleva att de efter avslutade kurstillfällen har fått en ökad kunskap om säkerhet på gården. Den ökade kunskapen om säkerhet på gården kan ses som en positiv förstärkning, när lantbrukarna valde att delta fick de kunskap som belöning i utbyte. Målsättningen hos handledarna har varit att få lantbrukarna att tänka på vilka förändringar och förbättringar som behöver göras för att minimera olycksriskerna. Handledarnas förhoppningar är att lantbrukaren ser de faktorer som kan leda till olyckor och att de åtgärdar dessa på egen hand. Först när lantbrukaren gjort dessa åtgärder är målet med projektet uppnått. Under denna process har lantbrukaren medvetet ändrat sitt beteende. Lantbrukaren har fått ett mer utpräglat säkerhetstänkande då denne varit mottaglig av information som getts ut på *Tre Träffar*. Under tiden har lantbrukaren också förändrat sin omvärld, arbetsplatsen som i många lantbrukares liv även är hans eller hennes hem.

Av resultatet framgår det att handledarna säger att de lantbrukare som kommer på kurserna inte bara är mer mottagliga utan de är även mer riskmedvetna och benägna att upptäcka och åtgärda de risker som kan finnas på den egna arbetsplatsen. I Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) tas problemet med att det är svårt för lantbrukaren att själv se farorna på den egna gården upp. Lösningen på problemet beskrivs vara att erbjuda lantbrukaren hjälp, ge denne tips och råd kring vad som kan förändras till det bättre. I rapporten beskrivs också det viktiga med kunskap och uthållighet i arbetet för att förebygga olyckor på gårdar och se hela arbetet genom ett långsiktigt perspektiv. Även enligt Törner et al. (2002) är en viktig aspekt att aktivt engagera varje enskild lantbrukare i säkerhetsarbetet för att minska förekomsten av olyckor. Även Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) tydliggör att det är mottagaren som själv påverkar graden av förändring vilket också inverkar på hur bra resultatet blir av ett ökat riskmedvetande. Meningen med *Säkert Bondförnuft* är att lantbrukaren själv bör sträva efter en ökad riskmedvetenhet genom inre motivation och detta har även varit handledarnas mål i utbildningen av lantbrukare (*Säkert Bondförnuft*, 2008). Ovanstående stämmer väl in i utgångspunkterna i the Health Belief model. Nutbeam & Harris (1999) menar att individen måste tro på att det finns en risk för ett problem eller sjukdom och att denne också förstår att det finns negativa konsekvenser som kan bli allvarliga om denne blir drabbad. Individen måste även tro att riskerna går att minimera med hjälp av ett ändrat beteende. Sist måste individen tro att fördelarna överväger nackdelarna även om denne kan uppleva hinder för att agera mer riskmedvetet (Nutbeam & Harris, 1999). The Health Belief model tydliggör hur individens vilja spelar in på förändringen av ett beteende. Enligt Solomon (2002) nämns att det finns flera utbildningar om säkerhet inom lantbruket men att dessa ännu är så pass nya att dess förväntade effekter inte gått att mäta ännu. När lantbrukare går på *Tre Träffar* har dessa haft möjlighet att öka sin riskmedvetenhet för att i verkligheten tillämpa de nya kunskaperna i syfte att motverka olyckor. Ännu är projektet *Säkert Bondförnuft* inte avslutat och en utvärdering av resultatet om lantbrukares ökade riskmedvetenhet har lett till en minskad olycksförekomst har inte gått att konstatera ännu.

En intressant upptäckt i resultatet var att handledare uppfattade att riskmedvetenheten kunde skilja sig åt mellan män och kvinnor. Kvinnor tycktes oroas mer gällande risker på gården medan männen var mindre oroliga. I en studie av Stave, Zachau, Löve och Dellve (2009) framgår ett liknande resultat som tyder på att det finns en traditionell bild av kvinnor inom lantbruket. Kvinnorna förväntas arbeta med djuren och ta hand om barnen. Mannens uppgifter är att arbeta med maskiner på fälten och ute i skogen. Av studiens resultat visade kvinnorna på en förebyggande hållning till de olycksrisker som kan förekomma och valde ofta att arbeta

säkert utan att ta risker vilket också kan kopplas till en mer promotiv inställning medan männen ofta har ett mer direkt och handlingsinriktat förhållningssätt, de är mer preventiva i sitt arbetssätt (Hanson, 2004).

Småbarnsfamiljer var enligt handledarnas uppfattningar den grupp inom lantbruket som i högst grad är riskmedvetna och vidtar säkerhetsåtgärder och finner lösningar till en ökad säkerhet. I Statens offentliga utredning (2003) är skador bland barn och unga i Sverige den vanligaste dödsorsaken. En vision som beskrivs i utredningen är att alla barn och unga tryggt ska kunna leka och vistas i alla miljöer utan att dödas eller skadas allvarligt. Säkerhet beskrivs i utredningen uppnås genom kontroller av risker som utgör hot mot människors hälsa och välbefinnande. Beskrivningen av säkerhet ovan stämmer överens med hur handledarna uppfattat att småbarnsfamiljer arbetar för att skydda sina barn. I jordbruket finns många faktorer som kan leda till plötsliga olyckshändelser för barn och vuxna och för att visionen ska uppnås bör föräldrar vidta säkerhetsåtgärder och utföra kontroller för att säkra miljön, först då kan de låta sina barn leka och utvecklas i miljön. Enligt Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007) framkommer en precisering om att åtgärder som en mer målgruppsanpassad, tydlig och förbättrad strategi kan påverka lantbrukarna att öka sin riskmedvetenhet. Detta anses vara ett bra koncept, att ytterligare satsa på att inrikta kurser mot äldre lantbrukare, kurser för enbart kvinnor och kurser för småbarnsfamiljer med mera. Genom riktade kurser skulle det vara lättare för deltagarna att bli mer riskmedvetna och knyta relevant information till deras livssituation och arbetsmiljö. Även effekten av projektet skulle bli större, samtidigt som medlemsantalet på kurserna skulle öka väsentligt.

Av resultatet framgick olika, bidragande faktorer till varför olyckor sker och en av dessa upplevde handledare var stress. För lantbrukaren är den ständigt växlande väderleken som framförallt påverkar all form av växtodling året runt en stor stressfaktor. Väderleken inverkar även på leveranser av spannmål och djur. När lantbrukaren oroar sig över väderleken påverkas denne samtidigt av den ovissa och växlande ekonomin och lönsamheten inom jordbruket. Det är stora kostnader inom jordbruket och ibland täcker inte inkomsterna alla utgifter och detta leder till att lantbrukaren ofta är stressad. Enligt Jönsson (2010) upplevs lantbrukarens ekonomiska situation ha samband med dennes hälsa. Om den ekonomiska situationen upplevs som tillfredsställande är det större sannolikhet att lantbrukaren trivs på arbetsplatsen och mår bra. Enligt Törner et al. (2002) är stress en riskfaktor till att olyckor inträffar och den är svår att undvika för lantbrukare. Arbetstiderna är ofta långa, arbetsuppgifterna utförs ofta av en person och den ständiga osäkerheten i ekonomin gör att lantbrukarens engagemang koncentreras mot den dagliga verksamheten och det långsiktiga arbetet med säkerhetsfrågor skjuts åt sidan. Riktlinjerna i det nationella målområdet 4, "Ökad hälsa i arbetslivet" uppnås inte alltid inom arbete i jordbruket (Ewless & Simnett, 2005). Enligt Statens Folkhälsoinstitut (2003) kan stress uppkomma på en arbetsplats om de arbetsuppgifter som finns inte kan utföras på grund av för lite personal och bristande kompetens. Kraven blir i samband med detta orimliga. De olika studierna belyser hur stress kan utvecklas hos lantbrukare genom deras arbetssituation och att stress inom jordbruket är svår att undkomma. För att få lantbrukare medvetna om stressens inverkan och följderna anses att utbildningar bör utvecklas och finnas tillgängliga. Exempel på utbildning skulle kunna vara att hålla kurser i stresshantering. Önskvärd fokuseringen i andra utbildningar anses exempelvis vara att beskriva och tydliggöra kopplingen mellan hälsa, stress och tillfredsställelse på arbetsplatsen. Information om att den välmående lantbrukaren på en trygg och säker arbetsplats ofta bidrar till en ökad och förbättrad produktion kunde vara en utgångspunkt i planeringen av framtida utbildningar.

Ytterligare en bidragande faktor till varför olyckor sker uppgavs av handledare var att lantbrukare är okunniga och omedvetna kring säkerhet och risker. Många lantbrukare låter inte bara bli att tänka på att arbeta säkert, vissa kanske rent av är okunniga om de olycksrisker som finns och detta är självklart en bidragande faktor till varför olyckor sker. Av resultatet gick det att se att lantbrukare som var okunniga och omedvetna kring olycksrisker kunde få nya, positiva erfarenheter genom utbildningen *Tre Träffar* och praktisera övningar för att öka sin riskmedvetenhet. *Säkert Bondförnufts* utbildningsarbete upplevs bedrivs mestadels preventivt (Hanson, 2004). Anledningen till att *Säkert Bodförnuft* speciellt är inriktat på att tydliggöra de risker som finns anses vara för att direkta åtgärder snabbt ska sättas in som minskar olycksförekomsten. Många lantbrukare idag har en uppfattning om hur den optimala gården bör se ut. På drömgården skulle kanske exempelvis arbetet fördelas jämt, möjlighet till fler semesterdagar skulle finnas och användningen av säkra arbetsmetoder och ergonomiska redskap skulle vara en självklarhet. Dessa få exempel skulle bland annat förbättra lantbrukarens hälsa och välmående på arbetsplatsen. Tyvärr spelar faktorer som till exempel ekonomiska förutsättningar in vilket kan försvåra förverkligandet av drömgården. Många lantbrukare har inte möjlighet att anpassa arbetsplatsen i den mån som önskas för att förbättra säkerhet och främja hälsa. Därför anses *Säkert Bondförnufts* fokus vara åt det preventiva hållet, att åtgärda de risker som redan finns. En möjlighet skulle i framtiden vara att lyfta fram hälsans roll tydligare i projektet. Utbildningen av lantbrukare skulle möjligtvis kunna göras mer promotiv, hälsofrämjande (Hanson, 2004). Fokuseringen skulle då kunna ligga mer på att förstärka de delar i arbetet på gården som skänker glädje och får individen att må bra. I en studie av William, Becker och Tracy (1991) lyfts utveckling av nya utbildningar fram som en fortsatt viktig del för säkerhetsarbetet inom jordbruket och för att öka kunskapen hos lantbrukare. I en annan studie av Brumby, Willder och Martin (2009) var syftet att påvisa hur hälsan hos lantbrukare ökar och samtidigt påvisa sambanden mellan en minskad olycksförekomst genom utbildning. I resultatet av studien visade det sig att projektet gjort lantbruksfamiljer till aktiva mottagare av hälsoinformation samtidigt som de anslöt sig till en sundare livsstil vilket i sin tur ledde till säkrare arbetsmetoder. För att öka kunskapen hos lantbrukare är det viktigt att fortsätta att utveckla säkerhetsutbildningar och utbildningar om hur människan fungerar i arbetslivet och vilka livsstilsfaktorer som spelar in för ett lyckat arbetsliv och en ökad produktion. Fler satsningar på utbildning av lantbrukare inom olika sektorer skulle leda till att de förbättrar och förnyar sina kunskaper och minskar riskerna för att råka ut för olyckor. Viktigt att poängtera är att uppföljning och regelbundna kontroller av kvalitén på eventuella utbildningar bör göras för att hålla hög standard.

Resultatet i studien visar att det fanns flera olika pedagogiska sätt för handledare att använda sig av för att få lantbrukarna till en ökad riskmedvetenhet. En vanligt förekommande metod som användes i undervisningssyfte var att handledare kontinuerligt ställer frågor till deltagarna. Detta för att väcka intresse och öka motivationen kring tankar som berör säkerhet. Handledarna ansåg att frågeställandet bidrog till att lantbrukarna själva tänker efter och reflekterar över hur de på egen hand kan ändra sitt beteende och utveckla sitt säkerhetstänkande. Handledare i LRF uttalade att de känner ett stort ansvar för att inte ta över för mycket och att inte vara för ledande och styrande under *Tre Träffar* och på så sätt uttryckte de att lantbrukarna själva får tänka och öka sitt riskmedvetande. Enligt Madsén (2002) är samspelet mellan inbegripna avgörande för deltagarnas förståelse. I studien förespråkar han den aktiva och lyhörda handledaren som avgörande för resultatet av vad deltagarna lärt sig. Handledarnas roll är att finnas som stöd för utveckling. Handledarna är angelägna om att påverka lantbrukarna till att bli aktiva och få dem att själva tänka efter ordentligt genom frågemetoden. Samtidigt strävar handledarna efter ett bra samspel där de lyssnar på vad lantbrukarna har att säga, de ställer frågor och försöker att inte ta för mycket plats. På detta sätt utvecklas deltagarna och finner lösningar på problem.

En för handledarna annan viktig del i undervisningen var att visa verklighetsbaserade filmer där lantbrukare berättar om olyckor som inträffat, vilka följer de fått och hur de inblandade har kunnat gå vidare i livet och eventuellt fortsatt sitt arbete på gården. När dessa filmer visades ansåg handledarna att deltagarna tog till sig de viktiga budskapen och påverkades emotionellt. Filmerna fick kursdeltagare att själva tänka efter ordentligt utan att handledaren behövde ställa känsliga frågor till dem. I studien av Reed, Kidd et al. (2001) användes en liknande undervisningsmodell som resulterade i att eleverna direkt kunde översätta viktig information till kraftfulla och minnesvärda bilder som gjorde de mer benägna att ändra beteenden än av didaktiska presentationer av läraren av samma material. I Johansson och Wallenberg (2006) förespråkas speciellt användandet av film i undervisning. Enligt dem är film ett bra pedagogiskt medel som påverkar deltagares attityder och kan leda till fördjupade samtal och diskussioner. Genom rörliga bilder får människan syn på och konstruerar bilder av verkligheten. I denna studie anses rörliga bilder vara lämpliga i undervisningen bland annat ur sociala och kulturella aspekter och människors olika sätt att lära. Eftersom filmerna på *Tre Träffar* berör känsliga ämnen är filmvisning ett bra sätt att förmedla budskap utan att med ord behöva påverka innebörden av det. Filmerna handlade om människor som råkat ut för olyckor inom jord- och skogssektorn vilket anses göra att deltagarna lättare knyter an och kopplar berättelserna till sig själva. Eftersom handledarna upplevde att lantbrukarna påverkades emotionellt anses budskapen i filmerna ha nått fram på ett bra sätt. Denna emotionella påverkan anses vara en bra sinnesstämning för lärande och i Reed, Kidd et al. (2001) användes fysisk simulering som ytterligare en undervisningsmodell. Fysisk simulering anses skulle vara en bra, pedagogisk kompletterande modell att använda i framtida utbildningar av lantbrukare för att öka riskmedvetenheten och minska olyckfrekvensen. Genom fysisk simulering kan deltagarna tänka sig hur ett funktionshinder skulle påverka deras arbete negativt och därför bli mer försiktiga och vidta säkerhetsåtgärder i större utsträckning. Vid införandet av fysisk simulering skulle övningen bidra till en liknande emotionell känsla hos deltagarna som visning av filmerna gjorde, vilket också underlättar förändringen av beteenden.

Det finns material med relevant information angående säkerhet på gården som ges ut till varje kursdeltagare av handledare vid starten av en kurs. Av resultatet framgick att materialet inte användes särskilt mycket av någon handledare under kurserna, utan det fungerade mest som ett uppslagsverk att titta i för lantbrukaren när denne kommit hem. Enligt Gustavsson (2002) tillhör den teoretiska kunskapen medvetandet medan den praktiska kunskapen tillhör handen eller kroppen.

Vi läser oss till den teoretiska kunskapen medan vi lär oss den praktiska genom att utföra något. Dewey (2004) belyser:

Utän praktik blir teorin obegriplig, utan teori förstår man inte det praktiska (s.19).

För att vara lantbrukare krävs teoretisk kunskap, liksom i alla andra yrken men lika viktig är den praktiska kunskapen. Den egna lantbrukaren jobbar många och långa dagar ute på gården och arbetet med djuren eller övrig produktion prioriteras att utföras på dagtid. Det pappersarbete som finns görs ofta på kvällstid eller under andra lediga stunder. För många lantbrukare uppfattas det befintliga arbetet med papper redan som tillräckligt och då prioriteras inte alltid annan läsning. Därför skulle ”hemuppgifter” och liknande vara ett mindre bra sätt att använda sig av för att undervisa lantbrukare och få de att ta till sig budskapet i materialet som getts ut på kurserna. Det är bättre att lantbrukarna själva kan titta i materialet när de känner att de har tid och lust. De mer konkreta och praktiska undervisningsmetoderna som ställandet av frågor och visning av verklighetsbaserade filmer

anses som ett bättre sätt att engagera och påverka lantbrukare än att läsa ur papper rakt av. Genom mer praktiska metoder där deltagande är ett krav tröttnar inte lantbrukarna och de känner ingen press över att hinna läsa material inför nästa kurstillfälle.

En annan del i utbildningen var att handledarna höll i ett valfritt *Gårdsbesök*. På detta *Gårdsbesök* är det handledaren som lantbrukaren haft på kurstillfällena som kommer ut till gården och går igenom riskerna tillsammans med lantbrukaren. Sedan görs en riskanalys och en åtgärdsplan. I en studie av Michaels, Barrera, G. Gacharna (1985) föreslås just åtgärder som att införa en aktiv, organiserad och informerande arbetskraft som själva inspekterar sina arbetsplatser för en säkrare arbetsplats. Dessa åtgärder kan ses som promotiva, hälsofrämjande då de skapar en trivsam arbetsplats som möjliggör hälsa och välbefinnande och som skänker glädje för de anställda (Hanson, 2004). *Gårdsbesök* är en bra del i undervisningen eftersom lantbrukaren med stöd från handledaren konkretiserar bristerna på gården. På detta sätt tydliggörs faktorer som kan ge upphov till en olycka och tillsammans med handledaren bestäms en tidpunkt för när dessa faktorer ska åtgärdas vilket kan ses som preventiva, direkta åtgärder (Hanson, 2004). Om lantbrukaren har anställda är det ännu viktigare att arbetsplatsen inspekteras regelbundet och om de anställda själva kan göra detta anses risken för olyckor minska väsentligt och chanserna till en trivsam arbetsplats ökar. Ansvar för de anställda får bidra till att de känner gemenskap och även skyldighet för att alla på arbetsplatsen ska må bra och trivas.

En aspekt som berör förändring i utbildningen ansåg handledare skulle vara att ordna kurser för enbart kvinnor. Enligt Stave, Zachau, Löve och Dellve (2009) synliggörs inte kvinnor lika mycket som männen inom jordbruket i statistiken och i forskningen. Därför är det av stor vikt att kvinnornas situation inom jordbruket lyfts fram och tydliggörs. Med kurser till olika målgrupper kan ett större antal deltagare nås och budskapen sänds på så sätt ut på ett bredare plan och ett ökat gensvar uppnås. Därefter kan utvärderingar av kurserna leda till ytterligare forskning om kvinnor inom jordbruket.

Ar resultatet framgick handledares önskan om uppföljning av kurstillfällena *Tre Träffar* som en ytterligare, inkluderande del i utbildningen. Handledarna ansåg att uppföljning av kurserna påminner lantbrukarna om de kunskaper de tidigare erhållit. I studien av Becker och Wood (1991) belyses detta och de förespråkar att de nya kunskaperna lantbrukarna erhållit under utbildning regelbundet bör följas upp och förnyas. Det är bra med uppföljningar eftersom en chans till återkoppling ges. På dessa uppföljningstillfällen kan också lantbrukare tillsammans med handledare och andra deltagare diskutera och lösa nya problem som uppstått.

Ytterligare en lösning för att få lantbrukare att tänka mer på säkerhet och få en uppfattning kring vad som bör göras för att minska olyckor ansåg handledare skulle vara att visa upp olycksexempel, verkliga situationer som inträffat från olycksplatser, trasigt material och maskindelar, dålig utrustning, slitna verktyg, tillbehör med mera för lantbrukare under *Tre Träffar*. Eftersom utrustning, maskiner och verktyg är en stor del av lantbrukarens vardag beskrivs det i Becker och Wood (1991) att det är extra viktigt att dessa är i gott skick för att undvika olyckor. Idén med att visa upp konkreta exempel på olycksorsaker är bra. Tidigare i diskussionen presenterades tankar kring lantbrukares uppskattning av mer praktisk undervisning och de anses uppskatta när handledarna visar exempel tagna ur verkligheten. Dessa exempel av trasigt material, maskindelar och verktyg ger möjlighet att fysiskt undersöka och reflektera över vad som gått fel och bidragit till en olycka.

Metoddiskussion

Valet av kvalitativ metod kändes naturligt då möjligheten att få en inblick i hur handlare i LRF:s regi uppfattar lantbrukares riskmedvetenhet samt hur de upplever att lantbrukare är mottagliga för den informationen som ges ut under *Tre Träffar* är stor (Kvale, 2009). Genom frågeställningar som användes i intervjuerna gavs varje intervjupersons egen tolkning och bild av ämnet. Det positiva med att ha förförståelse kring det som studerats har varit att det är lättare att förstå de olika sammanhangen, vilket har underlättat i tolkningen av materialet, samtidigt som tolkningen eventuellt kan ha präglats av min förförståelse (Thurén, 2007) .

I studien har inte fokus legat på antalet intervjupersons uttalanden, vem som sagt vad eller hur många som sagt något, utan i denna studie är det varje individs uttalanden som är av intresse. Intervjuerna har gett mig allsidig information som tillsammans med litteratur gett mig underlag för att besvara frågeställningarna. Längden på intervjuerna varierade och ingen intervju blev särskilt lång trots väl uttänkta följdfrågor som fick intervjupersonerna att utveckla tidigare, oklara svar. Några intervjupersoner var väldigt fåordiga, de svarade på frågor, men broderade inte ut svaren, vilket gjorde att intervjuerna blev korta men med precis innehåll. Bekvämlighetsurvalet kan ha påverkat resultatet då endast närvarande personer på LRF:s handledarmöte valdes för intervjuer. De handledare som inte deltog på mötet den dagen urvalet gjordes fick ingen chans att delta och de hade kanske kunnat tillföra annan information genom intervju. I denna studie anses en svårighet vara att använda sig av en annan ansats än den kvalitativa för att nå syftet. Däremot skulle det vara intressant att genomföra en kvantitativ studie eller att kombinera dessa för att jämföra utfallet.

Giltighet

Resultatet i denna studie lyfter fram det karaktäristiska och representativa för vad studien avser att beskriva, resultatet är sant vilket Granskär och Höglund- Nielsen (2008) anser som giltighet.

Tillförlitlighet

Under studiens gång har ställningstaganden bestyrkts, i varje steg av analysarbetet har reflektioner gjorts över olika tolkningar. En viktig del i studien har varit att noggrant se över abstraktionsnivåerna på kategorierna så att de är av liknande grad samt att temana och kategorierna är så logiska som möjligt. Genom att ta hänsyn till dessa aspekter anser Granskär och Höglund- Nielsen (2008) att tillförlitlighet uppnås. I slutet av varje intervju gavs intervjupersonerna möjlighet att säga om denne tyckte intervjuaren missat något, eller om de hade något att lägga till. Chansen till den muntliga kompletteringen i varje intervju styrker graden av tillförlitlighet då så lite information som möjligt skulle gå förlorad.

Överförbarhet

En faktor som kan påverka resultatet är analysen. En annan person kanske skulle analyserat på ett annat sätt och gjort andra tolkningar än vad som nu presenterats i resultatet. Resultatet i studien har framkommit ur en specifik yrkesgrupps intervjuutsagor, dessa har varit handledare inom LRF. En handledares uppgift är att utbilda och påverka Sveriges lantbrukare till ett mer riskmedvetet säkerhetstänkande som på sikt ska bidra till färre olycksfall inom jordbruket. En handledare arbetar mycket genom olika pedagogiska former i sin undervisning. Att undervisa och hålla föredrag ingår i många människors yrken men det är få människor som har erfarenhet av att undervisa, hålla föredrag och påverka lantbrukare. Eftersom studien grundar sig på handledares uppfattningar om lantbrukare i olika situationer är studien svår att göra om på annan yrkesgrupp eller typ av människor än just handledare inom LRF. Studien är däremot

möjlig att genomföra på andra handledare inom LRF i hela Sverige då denna studie endast gjorts i Skånes län (Granskär & Höglund- Nielsen, 2008).

Intervjupersonerna är geografiskt sett utspridda och flera av dem bor på gårdar. Intervjupersonerna har varit positiva och mycket hjälpsamma vad gäller flexibilitet om mötesplats för intervjun. Val av mötesplats för intervjun var viktig för att få en så lugn och bra miljö som möjligt för inspelning av intervju. Tre intervjuer genomfördes på bibliotek, varav två intervjuer genomfördes i ett lugnt, avskilt rum och den andra intervjun genomfördes på ett lugnare, mindre bibliotek i en läshörna. En intervju var på en livlig vägkrog och en intervju var i intervjuarens bostad. Den svåraste intervjun var på vägkrogen då den omgivande miljön var livlig vilket gjorde att inspelningen fick avbrytas två gånger för att sedan återupptas vid ett lugnare tillfälle. När intervjun sedan togs upp igen var det inte med samma intresse och glöd som den genomfördes. Faktorer som miljö kan ha påverkat svaren från intervjupersonerna på ett negativt sätt, men även sättet att ställa frågor på och att vara uppmärksam på vad intervjupersonen hade att berätta påverkades negativt. Om mötesplatsen hade varit en och samma för alla intervjuer hade alla intervjupersoner haft samma förutsättningar och villkor vid inspelning och intervjuaren hade kunnat vara mer avslappnad och fokusera på uppgiften som intervjuare lite bättre.

Konklusion

Studien har betydelse för framtidens aktiva människor inom jordbrukssektorn. Genom denna studie har tankar och åsikter från handledare i LRF:s regi belysts när de genom projektet *Säkert Bondförnuft* utbildat människor i lantbruksföretag att vidta möjliga åtgärder som leder till en förbättrad säkerhet i företaget. Framträdande resultat i studien är att handledare i LRF:s regi upplever att lantbrukare på *Tre Träffar* är mottagliga för information gällande säkerhet på olika sätt. Studien klargör också handledares olika upplevelser av lantbrukares riskmedvetenhet. I studiens resultat behandlas risker som handledare anser är möjliga faktorer kring varför olyckor sker. I resultatet framgår även de olika metoder handledare arbetat med för att öka lantbrukares riskmedvetenhet. Det kanske mest betydelsefulla resultatet som illustreras i studien som kan påverka framtida forskning är handledares förslag kring hur de anser att utbildning i framtiden bör arrangeras och genomföras för att öka riskmedvetenheten hos lantbrukare ytterligare.

Förslag till en ny studie utifrån resultatet av denna studie skulle vara att närmare utforska om lantbrukare som deltagit i *Tre Träffar* blivit mer riskmedvetna efter avslutade kurstillfällen. Detta skulle bäst genomföras med intervjuer i en kvalitativ studie. Med hänsyn till de resultat som framgått i studien kan den i framtiden hjälpa till att utveckla kursverksamhet för lantbrukare. Det är viktigt med fortsatt forskning kring hur arbetsmiljön kan förändras och förbättras för lantbrukare samt på vilka olika sätt lantbrukares riskmedvetenhet kan ökas. Förhoppningen är att materialet från studien kan användas i dessa sammanhang.

Ytterligare en intressant och möjlig förgrening inom forskning skulle vara att genom en kvantitativ studie mäta lantbrukares hälsostatus och dess syn på stress. Mätningen skulle göras före och efter införande av utbildning i stresshantering. Det skulle då gå att urskilja om lantbrukare blivit friskare och medvetna om stressens inverkan på människan och riskerna stress kan innebära efter utbildningen.

Litteraturförteckning

- Andersson, I. & Ejlertsson, G. (2009). *Folkhälsa som tvärvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Angelöw, B. (2002). *Friskare arbetsplatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Arbetsmiljöverket. (2012). [Elektronisk] Ny storsatsning på säkerhet inom jord- och skogsbruk. Tillgänglig: <http://www.av.se/pressrum/pressmeddelanden/2009/15333.aspx> Läst: 131011.
- Arbetsmiljöverket. (2012). [Elektronisk] *Systematiskt arbetsmiljöarbete, SAM*. Tillgänglig: <http://www.av.se/sam/> Läst: 031111
- Arnetz, U. & Ekman, R. (2005). *Stress: individen, samhället, organisationen, molekylerna*. Malmö: Liber.
- Bauer, G., Davies, JK. & Pelikan, J. (2006). The EUPHID Health Development Model for the classification of public health indicators. *Health Promotion International*, 2 (21).
- Becker, WJ. & Wood, TA. (1991). An Analysis of Agricultural Accidents in Florida for 1991. *Florida Cooperative Extension Service*, November: 1992.
- Brumby, SA., Willder, SJ. & Martin, J. (2009). The Sustainable Farm Families Project: changing attitudes to health. *Rural and Remote Health*, 9: 1012.
- Bryman, A. (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Dewey, J. (2004) *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur.
- Ejlertsson, G. (2005). *Enkäten i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Ejlertsson, G. (2003). *Statistik för hälsovetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Ewless, L. & Simnett, I. (2005). *Hälsoarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Gunnarsson, F. & Torén, A. (2002). *Olycksfall i lantbruket–arbetsmiljöarbete och ekonomi*. Uppsala: JTI.
- Gustavsson, B., Hermerén, G. & Petterson, B. (2005). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Gustavsson, B. (2002). *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Granskär, M. & Höglund- Nielssen, B. (2008). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Hanson, Anders. (2004). *Hälsopromotion i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.
- Jerlang, E., Eheberg, S., Halse, J., Jonassen, AJ., Ringsted, S. & Wedwl-Brandt, B. (1988). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Malmö: Liber.

- Johansson, P. & Wallenberg, T. (2006). *Lärande med rörlig bild i fokus*. Malmö: Malmö Högskola, Skolutveckling och ledarskap.
- Jordbruksverket och Skogsstyrelsen (2007). *Motverka olyckfall i lantbruket*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jönsson, H. (2010). *Salutogena hälsotfaktorer hos lantbrukare- En enkätstudie om upplevelsen av faktorer som relaterar till ohälsa*. Kristianstad: Högskolan Kristianstad, Sektionen för hälsa och samhälle.
- Kvale, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lantbrukarnas Riksförbund (2012). [Elektronisk] *LRFs organisation*. Tillgänglig: <http://www.lrf.se/Om-LRF/Organisation/> Läst: 151011.
- Madsén, T. (2002). Återupprätta läraren!. *Pedagogiska Magasinet*, 02/03: 20802.
- Michaels, D., Barrerra, C. & Gacharna, G. (1985). Economic Development and Occupational Health in Latin America: New Directions for Public Health in Less Developed Countries. *American Journal of Public Health*, 75 (5): 36-542.
- Nutbeam, D. & Harris, E. (1999). *Theory in a Nutshell*. Sidney: McGRAW-HILL.
- Pickett, W., Dostaler, S., Craig, W., Janssen, I., Simpson, K., Danielle Shelley, S. & Boyce, WF. (2006). Associations between risk behavior and injury and the protective roles of social environments: an analysis of 7235 Canadian school children. *Injury Prevention*, 12(2): 87–92.
- Reed, DB., Kidd, P., Westneat, S. & Rayens, MK. (2002). Agricultural Disability Awareness and Risk Education (AgDARE) for high school students. *Injury Prevention*, 7: 59-6.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.
- Skinner, BF. (1974). *About Behaviorism*. New York: Random House USA Inc.
- SLU. (2010). *Stresshantering för lantbrukare- en informationsskrift*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Solomon, C. (2002). Accidental injuries in agriculture. *Society of Occupational Medicine*, 52(8): 461-466.
- Stain, HJ., Kelly, B., Levin, JT., Higginbotham, N., Beard, JR. & Hourihan, F. (2008). Social networks and mental health among a farming population. *Social Psychiatry Epidemiol*, 43:843-849.
- Statens Folkhälsoinstitut. (2012). [Elektronisk] *Övergripande mål för folkhälsa*. Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/> Läst: 020612.
- Statens Folkhälsoinstitut. (2012). [Elektronisk] *Är ökat inflytande på arbetsplatsen bra för folkhälsan?* Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Ar-okat-inflytande-pa-arbetsplatsen-bra-for-folkhalsan/> Läst: 190212.

Statens offentliga utredningar. (2003:127). *Från barnolycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling*. Stockholm: Slutbetänkande av barnsäkerhetsdelegationen.

Stave, C., Zachau, G., Löve, J. & Dellve, L. (2009) *Lantbrukares syn på risker och säkerhet i arbetsmiljön - ett genusperspektiv*. Göteborg: Göteborgs universitet, Arbets- och miljömedicin.

Stensmo, C. (2002). Etnografiska fältnotiser i en vfu-period inom lärarutbildningen. *Tidsskrift för lärarutbildning och forskning*. Umeå: Umeå Universitet, Fakultetsnämnden för lärarutbildning 2007:1.

Säkert Bondförnuft. (2008a). [Elektronisk] *Framtidsverkstad*. Tillgänglig: <http://www.sakertbondfornuft.se/?p=29831&m=3787> Läst: 111211.

Säkert Bondförnuft. (2008a). [Elektronisk] *Om projektet*. Tillgänglig: <http://www.sakertbondfornuft.se/?p=29644&m=3661> Läst: 191011.

Säkert Bondförnuft. (2008a). [Elektronisk] *Säkert Bondförnuft*. Tillgänglig: <http://www.lrf.se/Medlem/Regioner/Varmland/Nyheter1/Sakert-Bondfornuft/> Läst: 131011.

Säkert Bondförnuft. (2008a). [Elektronisk] *Tre Träffar till Säkert Bondförnuft*. Tillgänglig: <http://www.sakertbondfornuft.se/?p=29667&m=3666> Läst: 191011.

Säkert Bondförnuft. (2008a). [Elektronisk] *Våra Handledare*. Tillgänglig: <http://www.sakertbondfornuft.se/?p=29794&m=3679> Läst: 210212.

Säljö, R. (2011). Kontext och mänskliga samspel. *Utbildning & Demokrati*, 20 (3): 67-82.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Thomsson, H. & Menckel, E. (1997). *Vad är hälsofrämjande arbetsplatser? - ett svenskt perspektiv*. Stockholm: Prevent.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.

Törner, M., Stave, C., Eklöf, M., Cagner, M., Nilsson, B. & Örtengren, R. (2002). *Program inom lantbruket för förebyggande av olyckor, baserat på delaktighet och nätverk för socialt stöd. Arbetslivsrapport nr 2002:14*. Göteborg: Göteborgs universitet, Yrkes- och miljömedicin.

Bilaga 1.

Till handledare verksamma inom Säkert Bondförnuft

Dina arbetsuppgifter inom Säkert Bondförnuft har varit och är att informera lantbrukare om de arbetsmiljöproblem och risker som finns. Jag är intresserad av att få ta del av dina uppfattningar av lantbrukares riskmedvetenhet i deras arbetsmiljö. Jag är också intresserad av att ta reda på hur du som handledare upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön.

Därför skulle jag vara glad om du som handledare ville delta i min studie och bli intervjuad. Ditt deltagande i studien är naturligtvis frivilligt men det skulle vara betydelsefullt för studien om du ville delta.

Dina uppgifter och svar på frågor i intervjun kommer att behandlas konfidentiellt!

Inga namn kommer att nämnas i det slutliga arbetet och ingen person kommer av utomstående att kunna identifieras eller kännas igen utifrån texten i arbetet. Uppgifterna jag samlar in kommer att förvaras på ett sådant sätt att endast jag har tillgång till dem.

Om du har några frågor eller synpunkter kring studien och intervjun kan du nå mig på telefonnummer: 076- 83 32 489.

Trots att jag förorsakar dig ett visst besvär hoppas jag att du vill hjälpa mig att få reda på hur just du tänker kring lantbrukares riskmedvetenhet.

Tack på förhand för din medverkan!

Kristianstad, november 2011

Klara Gelin

Bilaga 2.

Medgivarebrev

Härmed ger jag mitt samtycke till att delta i studien vars syfte är att studera LRF:s handledares uppfattningar av lantbrukares riskmedvetenhet i deras arbetsmiljö. Och även hur handledarna upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön som tillämpats på kurstillfällena inom Säkert Bondförnuft.

Datum:

Underskrift:

Intervjuguide

Syfte

Syftet är att studera LRF:s handledares uppfattningar av lantbrukares riskmedvetenhet i deras arbetsmiljö. Därutöver studeras hur handledarna upplever lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön som tillämpats på kurstillfällena inom Säkert Bondförnuft.

Frågeställningar

På vilka olika sätt beskriver handledare i LRF:s regi lantbrukares medvetenhet om risker som föreligger i deras arbetsmiljö?

Hur anser varje handledare att de arbetat med lantbrukares riskmedvetenhet? (metodik)

Hur uttrycker handledarna att utbildning bör arrangeras och genomföras för att höja riskmedvetenheten hos lantbrukare?

Mina frågor att ställa under intervjun

Hur upplever du lantbrukarnas medvetenhet om de risker som finns i deras arbetsmiljö?

Hur har du gått tillväga för att öka riskmedvetenheten hos lantbrukarna?

Hur upplever du lantbrukarnas mottaglighet av information gällande säkerhet i arbetsmiljön?

På vilket sätt märker du att lantbrukarna är mottagliga?

Hur anser du att utbildning bör arrangeras och genomföras för att höja riskmedvetenheten hos lantbrukare?

